

Vergaderjaar 2002–2003

28 603

Homogene Groep Internationale Samenwerking 2003 (HGIS-nota 2003)

Nr. 2

NOTA

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5	5.7	Beleidsstema 7: Programma's en fondsen van de Europese Unie	35
1.1	Wat is de HGIS?	5			
1.2	Opzet HGIS-nota 2003	5	5.8	Beleidsstema 8: Instellingen van de Verenigde Naties	36
2	De HGIS op hoofdlijnen	6	5.9	Beleidsstema 9: Internationale Financiële Instellingen	38
3	Ontwikkelingen non-ODA	8	5.10	Beleidsstema 10: Samenwerking met maatschappelijke organisaties	41
4	Ontwikkelingen ODA	10	5.11	Beleidsstema 11: Internationaal onderwijs	42
4.1	Beschikbare middelen	10	5.12	Beleidsstema 12: Samenwerking met het bedrijfsleven	44
4.2	Uitgavencategorie Ontwikkelingssamenwerking 2003	10			
4.3	Beleidsprioriteiten ODA	12	5.13	Beleidsstema 13: Bilaterale betrekkingen op het gebied van politiek, economie en milieu	46
4.4	Milieudoelstelling	13			
4.5	Budgettaire gevolgen	17	5.14	Beleidsstema 14: Asiel, migratie en consulaire dienstverlening	48
5	HGIS per beleidsthema	20	5.15	Beleidsstema 15: Internationaal Cultuurbeleid	50
5.1	Beleidsstema 1: Internationale Ordening	20	5.16	Beleidsstema 16: Overige uitgaven	51
5.2	Beleidsstema 2 Vrede, veiligheid en conflict-beheersing	23			
5.3	Beleidsstema 3 Humanitaire hulp	26			
5.4	Beleidsstema 4: Goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw	27	1)	De HGIS verticaal	52
5.5	Beleidsstema 5: Europese integratie	29	2)	De HGIS horizontaal	53
5.6	Beleidsstema 6: Bilaterale ontwikkelings-samenwerking	32	3)	Berekening ODA-plafond 2003	60
			4)	De ODA-uitgaven naar beleidsthema	61
			5)	Extracomptabele staat milieu	63
			6)	Lijst met afkortingen	65

1 INLEIDING

1.1 Wat is de HGIS?

De Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS), ingesteld op 1 januari 1997, is een aparte budgettaire constructie binnen de rijksbegroting. In het kader van de HGIS worden de buitenlandactiviteiten van verschillende departementen in samenhang gezien en worden de bijbehorende uitgaven gebundeld. Zo wordt in één oogopslag duidelijk wat de belangrijkste uitgaven zijn die Nederland jaarlijks doet in het kader van internationale samenwerking. Belangrijk uitgangspunt van de HGIS is het bevorderen van samenwerking en afstemming tussen de ministeries op het gebied van buitenlands beleid.

Binnen de HGIS wordt onderscheid gemaakt tussen de uitgaven die voldoen aan de criteria voor officiële ontwikkelingssamenwerking (*Official Development Assistance*, ODA) en andere uitgaven voor internationaal beleid. De Minister van Buitenlandse Zaken is coördinator van het buitenlands beleid en daarmee ook van de HGIS. De Staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking is eerstverantwoordelijke voor de coördinatie van de ODA-middelen.

1.2 Opzet HGIS-nota 2003

De HGIS-nota bevat een overzicht van de doelstellingen van het buitenlands beleid, de belangrijkste beleidsvoornemens en de daaraan gerelateerde uitgaven en ontvangsten. De in deze nota beschreven beleidsvoornemens zijn terug te vinden in de departementale ontwerp-begrotingen 2003 van de bij de HGIS betrokken ministeries. Bij de cijfers is steeds aangegeven welk deel van de uitgaven als officiële ontwikkelingssamenwerking (ODA) kwalificeert.

De indeling van de HGIS-nota is opgehangen aan de doelstellingen van het buitenlands beleid en volgt – op verzoek van de Tweede Kamer – qua indeling de Memorie van Toelichting van Buitenlandse Zaken.

De nota is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 2 bevat een overzicht van de ontwikkeling van de HGIS als geheel.
- In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste ontwikkelingen binnen non-ODA weergegeven.
- In hoofdstuk 4 worden alle uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking in samenhang gepresenteerd. Daarnaast is in dit hoofdstuk de milieustaat te vinden, die betrekking heeft op de zogenaamde 0,1%-doelstelling.
- In hoofdstuk 5 wordt per beleidsthema een toelichting gegeven op de doelstellingen van het beleid, de belangrijkste beleidswijzigingen en de daaraan gerelateerde middelen. De activiteiten van de bij de HGIS betrokken departementen kunnen worden gegroepeerd in vijftien beleidsthema's en een post «overige».

Daarnaast is een vijftal bijlagen opgenomen, te weten:

1. De HGIS en ODA verticaal: wijzigingen na de Miljoenennota 2001
2. De HGIS horizontaal: meerjarencijfers per begrotingsartikel en per ministerie
3. Berekening ODA-plafond
4. De Uitgavencategorie Ontwikkelingssamenwerking
5. De milieustaat
6. Lijst met afkortingen

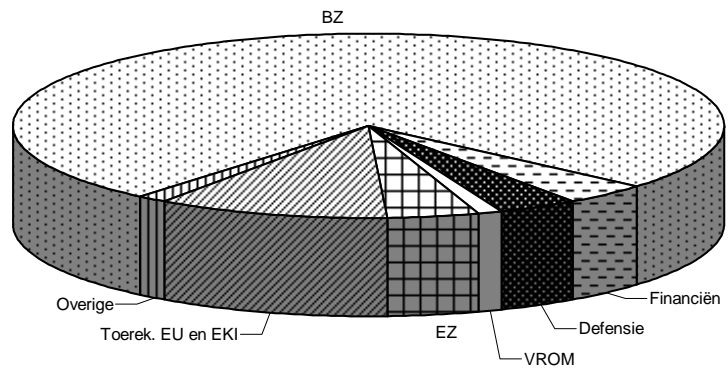
2 DE HGIS OP HOOFDLIJNEN

De omvang van de HGIS neemt in de komende jaren toe dankzij de koppeling aan de geraamde omvang van het Bruto Nationaal Product (BNP). De omvang van de HGIS bedraagt circa 1,1% het BNP. Ten opzichte van de situatie bij Miljoenennota 2002 is de HGIS als gevolg van wijzigingen in de BNP-ramingen in 2002 met 116,3 miljoen euro en in 2003 met 33,7 miljoen euro verlaagd.

Naast de aanpassingen als gevolg van de BNP-koppeling werd de HGIS-omvang gewijzigd door de volgende oorzaken:

- Voor 2002 werd uit algemene middelen 34,4 miljoen euro aan de HGIS toegevoegd voor schuldverlichting aan *Heavily Indebted Poor Countries* (HIPC) in het kader van het zogeheten HIPC-initiatief. Deze middelen zijn bestemd voor kwijtschelding van bilaterale kapitaalmarktleningen aan Ghana.
- Uit algemene middelen werd voor 2002 33,9 miljoen euro aan de HGIS toegevoegd voor de financiering van de kosten van de operatie *Enduring Freedom* in verband met de strijd tegen het terrorisme.
- Aan de HGIS wordt een deel van de uitgaven van de EU op het gebied van buitenlands beleid toegerekend. Het gaat om het Nederlands aandeel in de uitgaven die de Europese Commissie doet voor hulp aan ontwikkelingslanden (ODA) en activiteiten in landen in Midden- en Oost-Europa (non-ODA). De begroting voor 2002 van de Europese Commissie leidt tot een verhoging van de toerekening. Gezien de druk op de non-ODA-uitgaven is afgesproken dat de HGIS ditmaal wordt gecompenseerd voor deze component van de hogere toerekening. Als gevolg daarvan neemt de HGIS structureel met ruim 22 miljoen euro toe.
- In 1997 werd afgesproken dat uit OS-middelen 9,1 miljoen euro zou worden bijgedragen aan de kosten van de vestiging van het Internationaal Strafhof in Den Haag. Deze destijds afgesproken bijdrage bleek echter niet te kwalificeren als ODA. Om vervuiling van de bij het regeerakkoord overeengekomen ODA-norm van 0,8% BNP te voorkomen is de HGIS eenmalig gecompenseerd uit generale middelen. De HGIS neemt hierdoor in 2002 met 9,1 miljoen euro toe.
- Tot slot verandert de omvang van de HGIS als gevolg van enige technische wijzigingen, zoals de eindejaarsmarge. Zie voor een volledig overzicht bijlage 1 van deze nota.
- De totale omvang van de HGIS in 2003 is 5,4 miljard euro, waarvan 3,9 miljard euro ODA.

De HGIS-uitgaven in 2003 verdeeld naar begrotingen

3 ONTWIKKELINGEN NON-ODA

Inleiding

Het non-ODA deel van de HGIS is circa 0,3% van het BNP en omvat met name beleidsprogramma's van de diverse departementen, contributies aan internationale organisaties (met name VN-organisaties) en het postennet. Daarnaast wordt een gedeelte van de EU-uitgaven voor extern beleid toegerekend aan non-ODA.

Tabel 3.1 Allocatiewijzigingen non-ODA (ramingsbijstellingen en mee- en tegenvallers; + betekent verhoging)

Bedragen in miljoenen EUR	2002	2003	2004	2005	2006
Enduring Freedom	78,6				
ISAF	4,3				
VN-contributies Defensie	11,0	5,5	5,5	5,5	5,5
Strafhof tijdelijke huisvesting	- 2,4	11,3	3,0	7,0	7,0
Mee- en tegenvallers Buitenlandse Zaken	- 12,5	- 12,6	- 10,9	- 14,3	- 14,7
CDM (VROM)	- 125,0			30,0	50,0
Joint Implementation (EZ)	- 10,5	- 6,4	- 6,3	- 5,8	- 2,4
Loon- en prijsbijstelling	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0

Binnen het non-ODA deel van de HGIS is sprake van een aantal omvangrijke tegenvallers en een aantal ramingsbijstellingen.

Vredesoperaties

De Nederlandse deelname aan de *International Security Assistance Force* in Afghanistan (ISAF) leidt in 2002 tot hogere uitgaven op het artikel vredesoperaties van Defensie. Daarnaast is sprake van een structurele stijging van de verplichte bijdrage aan de VN voor vredesoperaties. Aan de andere kant bieden de recente betalingen van de VS de VN meer mogelijkheden de aan vredesoperaties deelnemende landen de hen toekomende vergoedingen uit te keren. In dit kader is de raming voor VN-ontvangsten voor 2002 naar boven toe bijgesteld.

Nederland neemt in 2002 eveneens deel aan de strijd tegen het terrorisme in het kader van de operatie *Enduring Freedom*. Hoewel dit geen vredesoperatie betrof werd besloten de additionele kosten te financieren uit de HGIS.

Internationaal Strafhof

De vestiging van het Internationaal Strafhof in Den Haag brengt hogere kosten met zich mee dan werd voorzien in 1997 toen de Ministerraad besloot hiervoor 40 miljoen gulden (18,2 miljoen euro) uit HGIS-middelen en 100 miljoen gulden (45,4 miljoen euro) ten laste van het generaal beeld te reserveren. De beschikbare middelen zijn verhoogd en de kasraming is aangepast.

Buitenlandse Zaken

Binnen de begroting van Buitenlandse Zaken treedt een aantal mee- en tegenvallers op. De tegenvallers hebben betrekking op onder andere contributies en onderhoud ambassades. Daarnaast is sprake van een verlaging van de raming voor rentesubsidies ten gevolge van de lagere rentestand en de afnemende leningenportefeuille.

Clean Development Mechanism (CDM) en Joint Implementation (JI)

Voor CDM was in 2002 136 miljoen euro beschikbaar. Inmiddels is gebleken dat – hoewel met meerdere uitvoerders overeenkomsten zijn

aangegaan – de kasuitgaven voor de aankoop van reductie-eenheden CO₂ pas in latere jaren zullen plaatsvinden. De kasraming voor 2002 is dan ook fors naar beneden bijgesteld en de middelen zijn doorgeschoven naar de jaren 2005–2007. Voor JI is eveneens sprake van een neerwaartse – zij het meer bescheiden – bijstelling in de kasraming.

Reservering loon-, prijs en koersontwikkelingen en onvoorzien

De reservering voor loon-, prijs- en koersontwikkelingen was te laag om de thans voorziene stijgingen – met name het gevolg van de continue hoge dollarkoers en de stijging van contributies – te kunnen compenseren. Derhalve was het noodzakelijk de reservering te verhogen.

4 ONTWIKKELINGEN ODA

Binnen de HGIS vormt ontwikkelingssamenwerking het grootste deel: 0,8% van het BNP is bestemd voor *Official Development Assistance* (ODA). In dit hoofdstuk wordt allereerst ingegaan op de beschikbare middelen in 2003, waarna de hoofdlijnen van de zogenaamde uitgavencategorie ontwikkelingssamenwerking gepresenteerd worden. In paragraaf 4.4 wordt aandacht besteed aan de milieudoelstelling.

4.1 Beschikbare middelen

Nadat de beschikbare middelen voor ODA de afgelopen jaren fors waren toegenomen als gevolg van de snelle groei van het BNP is nu sprake van een afvlakking van de groei. Voor 2003 is 56 miljoen euro minder ODA-budget beschikbaar dan voorzien bij Miljoenennota 2002, namelijk 3,909 miljard euro. In bijlage 3 is een toelichting op de hoogte van het ODA-plafond opgenomen.

4.2 Uitgavencategorie Ontwikkelingssamenwerking 2003

De uitgavencategorie ontwikkelingssamenwerking is grotendeels ondergebracht in negen beleidsthema's die vallen onder de hoofddoelstellingen duurzame armoedevermindering en vrede, veiligheid en stabiliteit. Een verdere uitsplitsing naar afzonderlijke programma's is opgenomen in bijlage 2.

Tabel 4.1. uitgavencategorie Ontwikkelingssamenwerking¹

Ontwikkelingssamenwerking: de ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)	2001	2002	2003
Internationale ordening	16 218	17 945	17 951
Humanitaire hulp	245 708	241 859	209 252
Goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw	28 701	50 981	47 162
Bilaterale ontwikkelingssamenwerking	1 402 312	1 402 541	1 234 952
EU-fondsen	216 554	284 356	317 622
VN-instellingen	438 978	376 250	365 911
Internationale Financiële Instellingen	272 825	244 962	327 016
Samenwerking met maatschappelijke organisaties	547 734	620 412	652 094
Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs	126 850	132 601	131 970
Samenwerking met het bedrijfsleven	103 589	168 965	199 619
Bilaterale betrekkingen op politiek, economisch en milieugebied	41 612	11 027	10 210
Eerstejaarsopvang asielzoekers	163 468	104 144	194 420
Overige	162 900	196 825	197 654
Totaal	3 767 449	3 852 868	3 905 833

Tabel 4.1. uitgavencategorie Ontwikkelingssamenwerking¹

Ontwikkelingssamenwerking: de non ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)	2001	2002	2003
Bilaterale ontwikkelingssamenwerking (rentesubsidies NIO en garanties OS)	83 976	76 191	73 917
VN-instellingen (deel van GEF)	4 474	4 895	5 071
Samenwerking met maatschappelijke organisaties (deel van KPA)	454	454	454
Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs (huisvesting KIT)	2 596	2 595	2 596
Samenwerking met het bedrijfsleven (FMO en POPM)	50 591	55 691	53 138
Totaal	142 091	139 826	135 176

¹ Het totale ODA-bedrag wijkt af van het in hoofdstuk 5 genoemde ODA aandeel, omdat enkele internationale onderwijsprogramma's op de begroting van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (4,725 miljoen euro) niet tot de HGIS behoren.

In 2002 is het budget voor humanitaire hulp voor Afghanistan verhoogd. De verwachting is dat voor 2003 de humanitaire hulp in dit land geleidelijk kan worden afgebouwd en dat kan worden overgegaan op ondersteuning van de wederopbouw van het land. Daarnaast wordt de vrijwillige bijdrage aan de VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR structureel verhoogd.

Vanuit Den Haag worden activiteiten uitgevoerd voor het bevorderen van goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw (naast de vele activiteiten via de ambassades onder het beleidsthema bilaterale samenwerking). Ten opzichte van 2001 is het budget voor 2002 verhoogd voor projecten ter ondersteuning van het vredesproces in het Grote Meren Gebied, voor projecten op het gebied van anti-corruptie en voor de wederopbouw van Afghanistan.

Het budget voor bilaterale samenwerking is in 2002 en 2003 lager dan de uitgaven in 2001 door een daling van het budget bij macro-georiënteerde programmahulp. In voorafgaande jaren werd hier de meerjarige groei van het ODA-budget geparkeerd. Thans zijn er voor deze ruimte bestemmingen gevonden.

Voor 2002 en 2003 is de raming voor de bijdrage aan het Europees Ontwikkelingsfonds verlaagd en zo meer in lijn gebracht met de realisaties in de afgelopen jaren. De EU-toerekening neemt juist toe vanwege hogere verwachte uitgaven van de Europese Unie in Ontwikkelingslanden.

Ontwikkelingssamenwerking draagt in 2002 en 2003 circa 370 miljoen euro bij aan instellingen van de Verenigde Naties. Bijdragen worden onder andere gegeven voor partnershipprogramma's met goed functionerende VN-instellingen op het terrein van gezondheidszorg, institutionele ontwikkeling, milieu en bestrijding van kinderarbeid.

De verhoging van het budget voor Internationale Financiële Instellingen hangt samen met bijdragen aan internationale initiatieven op het terrein van *basic education* en armoedeziekten (aids, TB en malaria), waarvoor de Wereldbank namens de internationale donorgemeenschap optreedt als penningmeester.

De samenwerking via het particuliere kanaal wordt geïntensiveerd door partnerships aan te gaan met gespecialiseerde Nederlandse en internationale NGOs onder andere op het terrein van sociale ontwikkeling en milieu.

De hogere uitgaven voor het bedrijfslevenprogramma hangen met name samen met de Nederlandse bijdrage aan EAIF (*Emerging Africa Infrastructure Fund*), een Brits initiatief gericht op het katalyseren van private middelen voor de financiering van infrastructuur in Afrika.

Vanaf 2003 wordt de toerekening aan ODA voor de kosten van eerstejaarsopvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden verhoogd, omdat de toerekening wordt gebaseerd op de feitelijke kosten in plaats van een lager, forfaitair bedrag per asielzoeker.

4.3 Beleidsprioriteiten ODA

Duurzame armoedevermindering is de centrale doelstelling van het Nederlands ontwikkelingsbeleid. Als richtsnoer voor de Nederlandse inzet gelden de acht uit de internationaal aanvaarde Millenniumverklaring voortvloeiende Millennium-ontwikkelingsdoelstellingen (*Millennium Development Goals*; MDGs) die uiterlijk in 2015 gerealiseerd moeten zijn:

1. het uitroeien van extreme armoede en honger;
2. basisonderwijs voor iedereen;
3. het stimuleren van gelijkheid tussen mannen en vrouwen;
4. vermindering van de kindersterfte in ontwikkelingslanden met tweederde ten opzichte van het niveau in 1990;
5. verlaging van de moedersterfte met driekwart ten opzichte van 1990;
6. een halt toeroepen aan de verspreiding van HIV/AIDS, malaria en andere ziekten;
7. waarborgen voor een duurzaam milieu door onder meer halvering van het aantal mensen zonder toegang tot veilig drinkwater en goede sanitaire voorzieningen;
8. streven naar een wereldwijd partnerschap voor ontwikkeling, waarbinnen onder andere gewerkt wordt aan verhoging van de ontwikkelingshulp tot 0,7% van het BNP; een open en eerlijk handels- en financieel systeem; het oplossen van het schuldenvraagstuk en de overdracht van nieuwe technologieën.

Deze uit de internationaal aanvaarde Millenniumverklaring voortvloeiende doelstellingen vormen de grondslag voor een gezamenlijke aanpak van het armoedeprobleem door donoren (regeringen en internationale organisaties) en hulpontvangende landen. Het Nederlandse kabinet zal zich in 2003 actief inzetten om de gedachte van partnerschap tussen donoren en hulpontvangers verder inhoud te geven. Daarbij wordt waar mogelijk aansluiting gezocht bij initiatieven van ontwikkelingslanden zelf, zoals bijvoorbeeld het *New Partnership for African Development* (NEPAD).

Over de wijze waarop de ontwikkelingsdoelstellingen kunnen worden behaald bestaat een grote mate van overeenstemming tussen de belangrijkste actoren. Het ontvangende land hoort eigenaar te zijn van het eigen ontwikkelingsproces. Armoedestrategieën moeten dus in de landen zelf worden opgesteld en uitgevoerd. In een groot aantal landen krijgt deze strategie de vorm van *Poverty Reduction Strategies*. Een breed draagvlak is essentieel voor de kans van slagen. Participatie van het maatschappelijk middenveld zowel in ontwikkelingslanden als in donorlanden is een belangrijke voorwaarde. Nederland honoreert die

centrale rol van de nationale strategie door de bilaterale hulp in dat kader te plaatsen. Om de effectiviteit van de hulp te verhogen zal Nederland zich in 2003 blijven inzetten voor afspraken over coördinatie van de hulp, ontbinding en harmonisatie van donorprocedures.

Aan de kant van het ontvangende land zal de capaciteit worden versterkt door in het Nederlandse hulpprogramma nog meer aandacht te besteden aan steun voor institutionele ontwikkeling. Nodig zijn sterke nationale overheden die hun taken transparant, controleerbaar en rechtvaardig vervullen.

Maar het gaat niet alleen om de overheid: ook het maatschappelijk middenveld en de private sector hebben een belangrijke rol te spelen in het ontwikkelingsproces. Om deze sectoren te bereiken wordt in het ontwikkelingsbeleid mede ruimte geboden aan initiatieven vanuit de particuliere sector. Dit betreft van Nederlandse zijde zowel non-profit organisaties – onder andere via het Medefinancieringsprogramma – als het bedrijfsleven (via het bedrijfslevenprogramma en de FMO).

Ontwikkelingssamenwerking vormt onderdeel van het totale financieringspakket zoals in Monterrey in 2002 tijdens de *Financing for Development* conferentie is overeengekomen. De EU-lidstaten en de VS hebben concrete toezeggingen gedaan om de omvang en kwaliteit van hun hulp in de komende jaren te verhogen. Nederland zal erop toezien dat uitvoering van die toezeggingen wordt bewaakt en hiervoor in de geëigende internationale fora de nodige aandacht vragen.

Een geïntegreerd buitenlands beleid betekent dat de verschillende terreinen van internationaal beleid zoals veiligheid, bilaterale relaties, ontwikkelingssamenwerking, economie en handel, transport en infrastructuur, milieu, landbouw en visserij, migratie, conflictpreventie, mensenrechten en cultuur steeds in onderlinge samenhang worden bekeken. Een consistent en coherent buitenlands beleid vraagt niet alleen om goede samenwerking tussen de Haagse departementen, maar ook met maatschappelijke groeperingen en organisaties, evenals andere internationale spelers. Om de ontwikkeling van arme landen te bevorderen zal het kabinet zich inzetten voor het bevorderen van open markten en in het bijzonder het wegnemen van barrières voor toegang tot de Europese markt. Nederland zal met name in EU-verband het belang van een coherente, consistente en effectieve beleidsinzet blijven benadrukken.

Vraaggerichtheid en ownership staan centraal in het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Meer verantwoordelijkheid (*ownership*) voor het beleid en de uitvoering van de ontwikkelingsactiviteiten berust bij de direct betrokkenen in de ontwikkelingslanden. Door concentratie op een beperkt aantal ontwikkelingslanden met een redelijk bestuur en beleid, en daarbinnen op een beperkt aantal sectoren kan Nederland effectiever structurele bilaterale hulp bieden. Daarnaast blijft Nederland in 2003 in veel ontwikkelingslanden thematisch actief op terreinen als milieu en goed bestuur.

4.4 Milieudoelstelling

Het kabinet is actief betrokken bij de bescherming en verbetering van internationaal milieu en natuur. Nederland heeft onder meer bijgedragen aan de vormgeving van internationale natuur- en milieuverdragen, zoals

die over klimaat, biodiversiteit, verwoestijning, ozon en chemische stoffen.

Nederland acht de uitkomsten van de *World Summit on Sustainable Development* (Rio+10), die in september 2002 in Johannesburg wordt gehouden van belang en blijft ook in 2003 internationaal het belang van duurzame ontwikkeling onderstrepen. Het gaat hier met name om het nakomen van de internationaal gemaakte afspraken om milieu en duurzaamheid te integreren in *National Sustainable Development* strategieën en de *Poverty Reduction Strategy Papers* (PRSPs). Nederland zal zich hierin een actieve partner tonen, waarbij de Millennium Doelstellingen als uitgangspunt zullen dienen.

Het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen blijft één van de voornaamste doelstellingen van het kabinet op milieugebied. Vooruitlopend op de ratificatie van het Kyoto Protocol door de EU en de verwachte inwerkingtreding ervan in 2003, zal Nederland voluit inzetten op het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen, om zo te voldoen aan de internationale verplichtingen.

De uitvoering van het Verdrag ter Bestrijding van Woestijnvorming blijft van groot belang omdat door landdegradatie de beschikbare hoeveelheid productief land verder afneemt. De ondersteuning van de implementatie van Nationale Actie Plannen is daarvoor het belangrijkste instrument. Daarnaast wordt gewerkt aan het vergroten van de synergie tussen de drie verdragsgebonden milieuthema's op gebied van biodiversiteit, klimaat en landdegradatie.

Nederland zal zich in 2003 verder inzetten om het werkprogramma van het Biodiversiteitsverdrag uit te voeren. Het Nationaal Milieubeleidsplan NMP4 identificeert vier moeilijk oplosbare milieuproblemen waaronder het verlies van biodiversiteit en de uitputting van natuurlijke hulpbronnen. Voor het oplossen van deze problemen zijn fundamentele maatschappelijke veranderingen nodig die opgepakt worden in transities naar een duurzaam gebruik van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen. De transitie-agenda wordt eind 2002 naar het parlement gestuurd. Deze zal een omvangrijke internationale agenda omvatten, die onder meer een rol zal spelen bij de voorbereiding van het komend Nederlands voorzitterschap van de EU.

In de aanloop naar het Derde Wereld Water Forum (2003 in Japan) zullen de afspraken die zijn gemaakt tijdens het Tweede Wereld Water Forum in Den Haag worden uitgevoerd. Belangrijkste doelstelling is het waterbeheer te koppelen aan armoedevermindering en het duurzaam beheer van ecosystemen, in overeenstemming met de Millennium Doelstellingen. Om dat te verwezenlijken worden de themalanden milieu en de structurele samenwerkingslanden die voor de sector milieu hebben gekozen geholpen bij het ontwikkelen van beleid en het opbouwen van institutionele capaciteit. Andere voor Nederland belangrijke internationale waterthema's zijn «water en klimaat», «water en voedselzekerheid» en «water en natuur». Via het interdepartementale samenwerkingsverband «Partners voor Water» wordt hieraan ondersteuning gegeven.

Voor milieu gelden ook in 2003 twee kwantitatieve doelstellingen binnen de 0,8% ODA. Voor het internationaal natuur- en milieubeleid zal tenminste 0,1% van het BNP worden uitgegeven, terwijl daarbinnen 22,7 miljoen euro aan tropisch regenwoud wordt besteed, als onderdeel van

de doelstelling van 68,1 miljoen euro voor internationaal bossenbeleid. De realisatiecijfers worden zichtbaar gemaakt in het HGIS jaarverslag.

Tabel 4.2 Samenvatting extracomptabele milieustaats

bedragen x EUR 1000	Realisaties 2001	Vermoedelijk beloep 2002	Ontwerp- begroting 2003
ODA milieu			
<i>subtotaal bilaterale milieu ODA uitgaven</i>	190 594	226 563	209 051
GEF(ODA)/Montreal Fund	13 423	14 684	15 208
UNEP	4 374	7 392	8 268
Verwoestijningsverdrag	178	259	259
UNDP	14 975	14 975	14 975
IFAD	1 498	1 182	940
IFI's	36 913	35 242	52 523
Europees Ontwikkelingsfonds	2 170	3 002	5 004
<i>subtotaal multilaterale milieu ODA uitgaven</i>	73 531	76 736	97 177
Speciale Activiteiten	44 226	44 226	59 419
MILIEV	28 756	26 193	26 193
MFO's en SNV	45 078	48 192	50 447
IO&O instituten en Natuur en Educatie	14 804	14 402	14 384
<i>subtotaal particuliere milieu ODA uitgaven</i>	132 864	133 013	150 442
totaal ODA milieu uitgaven	396 989	436 312	456 671
BNP (x mnl)	431 080	446 160	469 530
ODA milieu als % van het BNP	0,092	0,098	0,097
Clean Development Mechanism	527	11 134	56 723
Joint Implementation	1 081	11 529	29 385
GEF non-ODA	4 474	4 895	5 070
Programma internationaal milieubeleid	4 924	5 285	5 109
Interdepartementaal waterbudget	4 869	13 885	7 499
MATRA en MATRA-pre-accessie	8 656	11 486	9 000
Programma Samenwerking Oost-Europa	16 793	15 000	15 000
POBB	4 042	17	pm
<i>totaal non-ODA milieu uitgaven</i>	45 366	73 231	127 786
<i>Totaal milieu in HGIS</i>	442 355	509 543	584 457

In de indeling van de milieustaats wordt een onderscheid gemaakt naar de drie kanalen: het bilaterale, het multilaterale en het particuliere kanaal.

Op het gebied van bilaterale ontwikkelingssamenwerking steunt Nederland landen met een milieuprogramma om de samenhang tussen de verschillende milieuthema's en armoedevermindering zodanig op te pakken dat de effecten voor duurzame armoedevermindering zo groot mogelijk zijn. Het instrumentarium wordt zoveel mogelijk op de landen-specifieke situatie en doelstellingen afgestemd en waar mogelijk worden de principes van sectorale benadering gevolgd.

In 2003 zullen landen, mede door de Nederlandse steun, de ecologische dimensie van duurzame ontwikkeling in hun *Poverty Reduction Strategy Paper* (PRSP) verwoord hebben, met daaraan gekoppeld doelstellingen, resultaten en indicatoren. De landen zullen verder in staat zijn de ecologische dimensie een plaats te geven in de verschillende sectoren waarin met Nederland wordt samengewerkt.

Daarnaast zullen de landen met een milieu programma worden ondersteund bij het implementeren van de afspraken die zij in de verschillende internationale conventies hebben gemaakt. De landen zullen mede met

Nederlandse steun hun verplichtingen onder de verschillende internationale milieuconventies gedeeltelijk of geheel zijn nagekomen.

Milieu-uitgaven via het multilaterale kanaal betreffen zowel bijdragen voortvloeiend uit internationale milieuverplichtingen (zoals GEF, UNEP) als bijdragen aan internationale instellingen die voor een deel betrekking hebben op milieu. Daarnaast is een deel van het Wereldbank partnerschapprogramma gericht op milieu en wordt gewerkt aan partnerschapprogramma's met UNDP en UNEP.

In 2002 zijn de onderhandelingen over de GEF-3 middelenaanvulling afgerond. Met de Nederlandse bijdrage ad 3,3% van de GEF 3 middelenaanvulling (2002–2006) wordt GEF in staat gesteld de incrementele kosten van mondiale milieuproblemen te dekken.

Nederland versterkt UNEP zowel op inhoudelijk als financieel gebied door middel van een dialoog en een partnership. Hierdoor wordt de rol van UNEP in *International Environmental Governance* versterkt en wordt UNEP in staat gesteld ontwikkelingsregio's en -landen te steunen in bijvoorbeeld het formuleren van milieuwetgeving.

De toename bij de Internationale Financiële Instellingen hangt samen met de Nederlandse bijdrage aan verschillende Partnerschapprogramma's met de Wereldbank en daarmee wordt gestreefd de integratie van milieu in het beleid van de organisaties met wie Nederland een partnerschapprogramma heeft afgesloten, te versterken. Dit leidt tevens tot doorwerking ervan in de reguliere programma's, die in diverse landen uitgevoerd worden.

Via het particuliere kanaal worden milieurelevante exporttransacties ondersteund (MILIEV). Daarnaast worden bijdragen gegeven aan medefinancieringsorganisaties (MFOs), SNV en voor onderwijs- en onderzoeksinstituten, die deels het milieu ten goede komen. Met (inter)nationale milieu-NGOs wordt samengewerkt in het kader van het in 2002 ingevoerde beleidskader voor Thematische Medefinanciering (TMF).

Naast de ODA-uitgaven in het kader van de 0,1% BNP-doelstelling worden ook binnen non-ODA aanzienlijke natuur- en milieu-uitgaven gedaan. Om een volledig beeld van de uitgaven voor het milieubeleid te verkrijgen is de milieustaat daarom met ingang van 2000 uitgebreid met de non-ODA uitgaven.

4.5 Budgettaire gevolgen

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste ODA-mutaties.

Tabel 4.3 Allocatiewijzigingen ODA					
Bedragen in miljoenen EUR	2002	2003	2004	2005	2006
Fin/ ontwikkelingsbanken en EKI toerekening	76,1	75,9	53,7	33,0	53,1
Toerekening EU	36,7	37,4	38,2	38,9	39,7
OS/VN-Vluchtelingenprogramma's	13,7	13,7	13,7	13,7	13,7
OS/noodhulp ontwikkelingslanden	30,3	0,0	0,0	0,0	0,0
OS/bilaterale os sectoraal en thematisch	- 54,2	- 135,3	- 74,1	- 8,8	- 27,9
OS/bilaterale os macro georiënteerd	- 109,9	- 261,3	- 330,6	- 281,2	- 220,6
OS/Europees Ontwikkelingsfonds	- 51,2	- 44,0	- 39,0	- 39,0	- 39,0
OS/VN-fondsen en programma's	27,0	19,0	24,9	22,6	25,2
OS/Speciale multilaterale activiteiten (VN)	34,7	33,8	19,6	26,3	26,3
OS/Partnershapprogramma's met de Wereldbank/ IMF/PRGF	48,5	73,4	105,0	111,2	58,0
OS/particuliere organisaties	49,9	79,1	80,2	72,8	80,6
OS/bedrijfslevenprogramma	- 24,1	12,3	16,6	5,0	3,6
OS/Opvang Asielzoekers	- 63,2	31,6	31,6	31,6	31,6

Multilaterale ontwikkelingsbanken en EKI-toerekening

Door het overmaken in 2001 van de eerste tranche 2002 aan de *International Development Agency* (IDA) is bij het ministerie van Financiën een meevaller ontstaan. Deze meevaller wordt echter meer dan gecompenseerd door een verhoging van de EKI-reservering voor het kwijtschelden van commerciële schulden.

Toerekening EU

Door stijgende uitgaven van de Europese Commissie in ontwikkelingslanden neemt de toerekening aan ODA in het Nederlandse aandeel daarin toe.

VN-Vluchtelingenprogramma's

De vrijwillige bijdrage aan UNHCR (VN-organisatie voor vluchtelingen) wordt structureel verhoogd teneinde bij te dragen aan leniging van het tekort tussen geplande uitgaven en inkomsten van de organisatie. Deze verhoging is in lijn met het in de begroting 2002 verwoorde streven om goed functionerende internationale organisaties te steunen.

Noodhulp Ontwikkelingslanden

Tijdens de internationale donorconferentie ten behoeve van Afghanistan in Tokio eind januari 2002 zijn er door Nederland fondsen toegezegd voor wederopbouw van Afghanistan. Een groot gedeelte hiervan is bestemd voor humanitaire hulp. De hulpverlening verloopt voornamelijk via de VN-hulporganisaties, waarbij de Nederlandse prioriteiten vooral liggen bij ontminning, terugkeer van vluchtelingen en ontheemden, landrehabilitatie en onderwijs.

Bilaterale ontwikkelingssamenwerking

Het budget voor bilaterale ontwikkelingssamenwerking is verlaagd. De verlaging van het budget voor sectorale en thematische samenwerking is mede ingegeven door de realisaties in 2001. Het budget voor macro-georiënteerde programmahulp is onder andere naar beneden bijgesteld op basis van BNP-verwachtingen, en omdat de op deze post geparkeerde groei van het BNP uit voorgaande jaren bestemmingen heeft gekregen.

Europees Ontwikkelingsfonds

Gezien de lage realisaties van het EOF van de laatste jaren heeft Nederland tijdens besprekingen in Brussel gepleit voor een realistischer raming van de uitgaven voor het EOF voor 2002 (en de bijbehorende bijdragen van de lidstaten). De raming voor de afdrachten ten behoeve van het EOF wordt meerjarig verlaagd.

VN-fondsen en -programma's

De stijging van het onderdeel VN-fondsen en -programma's is grotendeels veroorzaakt door de partnerschapprogramma's. Het meerjarig partnerschapprogramma dat vorig jaar met het *United Nations Development Programme* (UNDP) is aangegaan was nog niet meegenomen in de begroting. Zodoende zal het budget naar boven bijgesteld moeten worden. Het partnerschapprogramma met het *United Nations Children's Emergency Fund* (UNICEF) is ook verhoogd. Daarnaast loopt een gedeelte van de bijdrage aan GAVI via UNICEF. Met het *United Nations Environment Programme* (UNEP) heeft Nederland het voornemen een meerjarig partnerschapprogramma in te stellen. Dit zal ook leiden tot een meerjarige ophoging van het budget.

Speciale multilaterale activiteiten (VN)

In het kader van speciale multilaterale bijdragen zijn middelen beschikbaar gesteld voor een aantal activiteiten waar Nederland groot belang aan hecht. Zo zal de Nederlandse bijdrage aan de bestaande partnerschapprogramma's van de *World Health Organisation* (WHO), de *United Nations Development Group Office* (UNDGO) en de bijdrage de *Global Alliance for Vaccines and Immunization* (GAVI) worden verhoogd.

Partnerschapprogramma's met de Wereldbank en IMF

De Wereldbank fungeert als penningmeester voor verschillende internationale initiatieven gerelateerd aan bepaalde thema's. Nederland zal in dit kader extra middelen beschikbaar stellen voor *International Fund Education for All* (EFA) en het nieuwe *Global Fund to Fight AIDS, TB and Malaria*. Dit laatste fonds werd gepresenteerd op de G8 bijeenkomst in Genua in juli 2001. Dit fonds zal vooral werken met partnerships tussen de privé sector, NGOs, overheden en andere partijen met het doel samen duurzame lange termijn resultaten te bereiken.

Particuliere organisaties

Het budget voor speciale activiteiten wordt verhoogd ten behoeve van activiteiten op het gebied van sociale ontwikkeling, onder meer reproductieve gezondheidszorg in Afrika. Ook wordt in 2003 en 2004 dit budget additioneel verhoogd in verband met het nieuwe Programma Thematische Medefinanciering. De groei van het budget bij de medefinancieringsorganisaties hangt samen met de koppeling van dit budget aan het BNP.

Samenwerking met het bedrijfsleven

De Nederlandse bijdrage aan *Emerging Africa Infrastructure Fund* (EAIF, voorheen APIFF) heeft geleid tot een stijging van dit onderdeel. Dit initiatief is gericht op het katalyseren van private middelen voor financiering van infrastructuur in Afrika. Tevens is de bijdrage aan het Centrum tot Bevordering van Import uit ontwikkelingslanden (CBI) verhoogd teneinde te komen tot meer op maat gesneden sectorale exportpromotieprogramma's, meer kennisoverdracht en institutionele ontwikkeling op het gebied van handelsbevordering, en tot hoogstaande pro actieve bedrijfsbemiddeling tussen leveranciers in ontwikkelingslanden en

afnemers in Europa. Daarnaast is sprake van vertraging bij een aantal programma's (onder andere ORET/MILIEV en MOL-fonds) waardoor de uitgaven in 2002 lager uitvallen.

Opvang asielzoekers

Vanaf 2003 wordt de toerekening aan ODA voor de kosten van eerstejaarsopvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden verhoogd omdat de toerekening wordt gebaseerd op de feitelijke kosten in plaats van een lager, forfaitair bedrag per asielzoeker.

5 HGIS PER BELEIDSTHEMA

5.1 Beleidsthema 1: Internationale Ordening

Doelstelling

Het doel van internationale ordening is een welvarende, rechtvaardige en vreedzame wereld met een duurzaam milieu. Daarvoor zijn internationale rechtsregels, beleidsafspraken en het onderhouden van internationale kaders nodig.

Uitwerking

Bevorderen van de internationale rechtsorde

Nederland draagt concreet bij aan de internationale rechtsorde doordat het gastland is van vele internationale instellingen. De start van het in juli 2002 tot stand gekomen Internationale Strafhof wordt ondersteund door de «Task Force ICC». De Task Force draagt onder andere zorg voor tijdelijke huisvesting van het Strafhof. Voor de realisatie van permanente huisvesting in 2007 wordt in 2003 een internationaal architectenconкурс uitgeschreven waarbij een internationaal selectiecomité het winnende ontwerp zal aanwijzen.

Codificatie, ontwikkeling en naleving van internationaal recht

In de internationale rechtsorde ontbreekt een centraal gezag om toezicht te houden op de naleving van internationale rechtsregels. Nederland draagt daarom uit dat voor internationale verdragen effectieve naleving- en handavingsprocedures moeten worden ingesteld. Het komende jaar richt Nederland zich met name op het Cartagena Protocol inzake bioveiligheid, het Kyoto Protocol, het Verdrag inzake Biologische Wapens en het Protocol van Montreal ter bescherming van de ozonlaag.

Wat betreft internationale mensenrechtenprocedures hecht Nederland groot belang aan effectieve klachtenprocedures en zal het kabinet initiatieven steunen om deze te versterken.

Verder richt Nederland zich op aansprakelijkheid bij grensoverschrijdende schade. Het komende jaar wordt met name ingezet op reguleringen omtrent gevaarlijke activiteiten zoals olietransport, milieuschade aan gevoelige gebieden zoals Antarctica en grensoverschrijdende overbrenging van genetisch gemodificeerde organismen.

Andere belangrijke elementen van de internationale rechtsorde waarvoor Nederland zich het komende jaar zal inzetten zijn verdere ontwikkeling van terrorismebestrijdingsverdragen en de totstandkoming van een VN-verdrag ter bestrijding van corruptie.

Bevordering en bescherming van de rechten van de mens

Het kabinet richt haar inspanningen op implementatie en naleving van de geformuleerde normen. Deelname aan de coalitie tegen het terrorisme verandert niets aan de Nederlandse houding ten opzichte van schendingen van de mensenrechten. Nederland blijft landen op een zelfde manier aanspreken als het gaat om de naleving van de mensenrechten als vóór september 2001.

In multilateraal verband richt Nederland zich in 2003 met name op een zo spoedig mogelijke inwerkingtreding van het Facultatief Protocol bij het VN-verdrag tegen marteling en de versterking van de capaciteit van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Bij het Nederlandse voorzitterschap van de OVSE (2003) en de Raad van Europa (november

2003-mei 2004) zal het kabinet zorgdragen voor ruime aandacht voor de mensenrechten. De mensenrechtenambassadeur heeft de taak de mensenrechten in alle dossiers van het buitenland beleid te integreren.

Bevordering van financieel-economische ordening

De toenemende vervlechting van nationale economieën vraagt om financieel-economische ordening. Nederland meent dat bij versterking van internationale instellingen en regelgeving ook de belangen van de armere ontwikkelingslanden bijzondere aandacht verdienen. Voor wat betreft de WTO hanteert Nederland als hoofddoelstellingen het versterken van de organisatie, de voortzetting van handelsliberalisering, verdere integratie van ontwikkelingslanden in het internationale handelsstelsel en de erkenning en uitwerking van raakvlakken met andere beleidsterreinen zoals milieu en voedselveiligheid. Nederland zet zich ook in om de EU een voortrekkersrol te laten vervullen als het gaat om bijvoorbeeld verbetering van de markttoegang voor ontwikkelingslanden, geschillenbeslechtingmechanismen en de toegang van arme landen daartoe en het verstrekken van technische assistentie om onderhandelingscapaciteit van ontwikkelingslanden te vergroten. In de OESO staat voor Nederland intern afgestemde beleidsontwikkeling en coherentie voorop.

Nederland probeert te bevorderen dat steeds meer bedrijven die internationaal ondernemen zich houden aan het kader voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), zoals vastgelegd in de in 2000 herziene OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen.

Bevordering van ecologische ordening

Het kabinet stelt zich tot doel de internationale regelgeving inzake internationaal natuur- en milieubeleid op consistente wijze te bevorderen. In 2003 zal Nederland zich onder andere richten op de uitvoering van verplichtingen voortkomend uit het Kyoto Protocol, het protocol inzake bioveiligheid (Cartagena Protocol) en het verdrag inzake de uitbanning van *Persistent Organic Pollutants* (Verdrag van Stockholm).

Om invulling te geven aan het Kyoto Protocol en de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid gebruikt Nederland naast binnenlandse maatregelen de instrumenten *Joint Implementation (JI)*, *Clean Development Mechanism (CDM)* en emissiehandel. Voor de uitvoering van JI en CDM is reeds budget gereserveerd.

Nederland werkt actief mee aan de totstandkoming van een Europese richtlijn voor een internationaal systeem voor emissiehandel binnen de Europese Unie. JI betreft het kopen van projectgebonden broeikasgasreducties in landen die zelf ook een Kyotodoelstelling hebben (ontwikkelde landen en landen in transitie) voor het bereiken van de Nederlandse doelstelling. CDM betreft eveneens de aankoop van projectgebonden broeikasgasreducties, doch alleen in landen zonder een Kyotodoelstelling (ontwikkelingslanden). Bovendien moeten CDM-projecten bijdragen aan de duurzame ontwikkeling van het betrokken land.

Voor zowel JI als CDM zijn zes sporen uitgezet:

- Er is een Europese aanbestedingsprocedure ontwikkeld: ERUPT voor JI (derde tender start najaar 2002) en CERUPT voor CDM (eerste tender nadert afronding).
- Voor JI worden tevens de mogelijkheden verkend om «early JI» te doen. Daarnaast worden de mogelijkheden van «early trading» onderzocht.

- Nederland intensiveert de deelname aan het *Prototype Carbon Fund* van de Wereldbank om ervaring op te doen met JI en het CDM.
- Ten vierde wordt een aanpak ontwikkeld voor de aankoop van CO₂-reducties via private financiële instellingen, die voor CDM naar verwachting eind 2002 en voor JI in 2003 wordt geëffectueerd.
- Er wordt gewerkt aan overeenkomsten met de multilaterale financiële instellingen. Voor CDM zijn reeds overeenkomsten getekend met de Internationale Financieringsmaatschappij (IFC), de Wereldbank en een ontwikkelingsbank voor Latijns-Amerika (CAF) en zijn de onderhandelingen voor een contract met de *Asian Development Bank* gaande en nagenoeg voltooid. Voor JI zijn de onderhandelingen met de EBRD (*European Bank for Reconstruction and Development*) in een gevorderd stadium en worden in 2003 overeenkomsten met de Wereldbank en IFC verwacht.
- Ten slotte zijn, met name voor CDM, directe bilaterale overeenkomsten tussen Nederland en bepaalde ontwikkelingslanden in voorbereiding. Effectuering wordt in 2003 mogelijk geacht.

Emissiereducties van JI projecten gelden over de periode 2008–2012 en die van CDM over de periode 2000–2012. Hoewel hierdoor een grotere opbrengst voor CDM wordt verwacht gelden over de exacte verdeling van de taakstelling tussen JI en CDM nog geen bindende afspraken.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 1, Internationale ordening (bedragen x EUR 1000)		2001		2002		2003	
Begroting/artikel/omschrijving		Totaal	vv. ODA	Totaal	vv. ODA	Totaal	vv. ODA
BZ	1.01 Verenigde Naties	45 163	12 295	52 184	13 972	52 184	13 972
	1.02 OESO	3 978	454	4 733	454	4 812	454
	1.03 Bijdragen internationaal recht	3 817	0	4 896	0	2 979	0
	1.04 AIV	454	123	431	112	431	119
	1.05 Overige bijdragen	163	0	299	0	255	0
	1.06 Internationaal Strafhof	0	0	19 014	0	19 101	0
Justitie	07.01 Algemeen, Bestuursdepartement/bijdrage WIPO	176	0	141	0	141	0
VROM	11.30.01 Clean development mechanism	527	0	11 134	0	56 723	0
VenW	01 Veiligheid goederenvervoer (IMO)	382	0	727	0	728	0
	09 Veilige luchtvaart (ICAO)	880	0	1 015	0	1 015	0
	15 Effectieve telecommunicatie- en postmarkt (UPU/ITU)	1 861	0	2 037	0	n.v.t.	0
	16 Meteorologie en seismologie (WMO)	748	25	744	28	736	27
EZ	3.10 Fysieke ruimte (contrib. World Tourist Org.)	206	0	208	0	208	0
	5.20 Multilaterale handels- en investeringssysteem	4 763	0	3 993	0	4 715	0
	4.01 Algemeen (bijdragen aan int. instituten)			1 482	0	1 482	0
	4.30 Joint Implementation	1 081	0	11 529	0	29 385	0
	10 Effectieve telecommunicatie- en postmarkt (UPU/ITU)	n.v.t.		n.v.t.		2 037	0
LNV	11.01.03 Internationale contributies/FAO	6 289	3 321	6 523	3 379	6 523	3 379
	01.04 Overige (CoP VI CBD)	0	0	1 361	0	0	0
	Totaal	70 488	16 218	122 451	17 945	183 455	17 951

Voor CDM was in 2002 136 miljoen euro beschikbaar. Inmiddels is gebleken dat – hoewel met meerdere uitvoerders overeenkomsten zijn aangegaan – de kasuitgaven voor de aankoop van reductie-eenheden CO₂ pas in latere jaren zullen plaatsvinden. De kasraming voor 2002 is dan ook fors naar beneden bijgesteld en de middelen zijn doorgeschoven naar de jaren 2005–2007. De voor CDM in 2001 onbestede begrotingsmiddelen zullen alsnog voor CDM beschikbaar moeten komen in latere jaren (na 2007). Voor JI is eveneens sprake van een neerwaartse – zij het meer

bescheiden – bijstelling in de kasraming. De contributies aan verschillende organisaties zijn gestegen vanwege prijsstijgingen en wisselkoers-aanpassingen. De subsidie aan de Carnegie-stichting is in 2002 verhoogd met 2,5 miljoen euro, onder meer voor de restauratie van het Vredes-paleis. Het budget voor het Internationaal Strafhof in Den Haag is verhoogd omdat de ramingen van de kosten voor de inrichting en beveiliging van de tijdelijke huisvesting hoger uitvallen.

5.2 Beleidsthema 2 Vrede, veiligheid en conflictbeheersing

Doelstelling

Het Nederlandse veiligheidsbeleid richt zich op de veiligheid van het eigen en het bondgenootschappelijk grondgebied en op de bevordering van de internationale vrede, veiligheid en stabiliteit, zowel binnen Europa als mondiaal.

Uitwerking

Bestrijding internationaal terrorisme

De dreiging die van het terrorisme uitgaat heeft voor de internationale veiligheidsconstellatie ingrijpende gevolgen. Nederland zal als actief lid van de brede coalitie tegen het terrorisme ook in 2003 een bijdrage leveren door bijvoorbeeld de inzet van militaire middelen, door intensiever uitwisselen van terrorisme-gerelateerde inlichtingen en door versterking en verbreding van de geëigende instrumenten waarover de relevante internationale fora beschikken. Nederland neemt in 2003 naar verwachting deel aan de operatie *Enduring Freedom* in het kader van de strijd tegen het terrorisme.

Deelname aan internationale vredesoperaties

Verschillende delen van de wereld kenmerken zich door instabiliteit en conflicten. Vredesoperaties zijn, in samenhang met bredere inspanningen tot politieke verzoening en economische wederopbouw, een belangrijk instrument om dergelijke situaties te stabiliseren. Nederland heeft momenteel een relatief groot contingent in Bosnië (SFOR) en kleinere contingenten in Macedonië en in/nabij Afghanistan (ISAF en *Enduring Freedom*). Alles wijst erop dat een aantal van deze operaties ook in 2003 voortzetting behoeven. Vanzelfsprekend zijn er grenzen aan het aantal vredesoperaties waaraan ons land gelijktijdig kan deelnemen. Daarbij geldt dat Nederland gelijktijdig gedurende langere tijd moet kunnen deelnemen aan maximaal drie operaties met eenheden van bataljons-grootte of een equivalent daarvan. De militaire inzet wordt gecomplementeerd door de inspanningen van Nederlandse militairen in kleinere missies en niet-militaire bijdragen aan waarnemingsmissies of politiemissies binnen het kader van een specifieke vredesoperatie. De Nederlandse bijdragen aan vredesoperaties worden na afloop geëvalueerd, terwijl ook de sturende internationale organisatie zelf de operatie regelmatig evalueert.

Ondersteuning regionale vredesbevorderende initiatieven

De ondersteuning van regionale vredesbevorderende initiatieven is toegespitst op het Afrikaanse continent, de Kaukasus en Centraal Azië (in verband met het OVSE-voorzitterschap en terrorismebestrijding), Zuidoost Azië, Indonesië en het Caraïbische gebied. Voor wat betreft de Balkan zal Nederland samen met NAVO-bondgenoten en EU-partners de regio meer nadrukkelijk dan tot dusver stimuleren om verantwoordelijkheid te nemen

voor de eigen toekomst. Niettemin blijft Nederland gecommitteerd aan de handhaving van veiligheid en stabiliteit in de regio.

Sinds 2001 beschikt Nederland over een Vredesfonds ter bevordering van activiteiten in het kader van crisisbeheersing, conflictpreventie en vredesopbouw. In 2003 zal wederom worden gestreefd naar een goede geografische en functionele spreiding van activiteiten die gefinancierd worden uit dit budget. Hierbij zal onder meer veel aandacht besteed worden aan het Afrikaanse continent. Het Vredesfonds zal op reguliere basis worden geëvalueerd.

Prioriteiten van het OVSE-voorzitterschap

In 2003 zal Nederland het voorzitterschap van de OVSE bekleden. Gezien de actieve, dagelijkse rol die van de voorzitter wordt verwacht, zal dit een aanzienlijk beslag leggen op het Ministerie van Buitenlandse Zaken en zijn minister. Naar het zich laat aanzien zal een drietal terreinen bijzondere aandacht vergen. Ten eerste is van belang de positionering van de OVSE binnen de Europese veiligheidsarchitectuur in het algemeen, een betere afstemming en samenwerking met EU en NAVO en interne hervormingen van de OVSE zelf om deze slagvaardiger en effectiever te maken. Ten tweede is er een aantal reeds bestaande regionale conflicten in de Kaukasus, Centraal Azië en op de Balkan, waar constant op ontwikkelingen moet worden gereageerd en, al naar de situatie, initiatieven zijdens het voorzitterschap worden verwacht. Tenslotte is er de wens om meer evenwicht te brengen in de politiek/militaire, de economische, en de menselijke componenten van OVSE-beleid. Dit betekent in de praktijk dat het voorzitterschap de economische en milieudimensie een sterker profiel moet geven.

Aanpassing en uitbreiding van de NAVO

De aanslagen van 11 september hebben de noodzaak tot verdere modernisering van de NAVO onderstreept. Het proces van aanpassing omvat opheffing van militair-operationele tekortkomingen, uitbreiding met nieuwe leden en handhaving van het NAVO «Open Deur» beleid, intensivering van de samenwerking met Rusland en intensievere samenwerking met de Partnerschapslanden en derde landen.

Verdere operationalisering van het EVDB¹

Voor de verdere ontwikkeling van het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB) blijven adequate en structurele samenwerkingsmodaliteiten tussen EU en NAVO cruciaal. Dit is onder andere van belang met het oog op de inzet van NAVO-capaciteiten en -middelen bij door de EU geleide crisisbeheersings-operaties. De eerste politiemissie van de EU in Bosnië, die vanaf 1 januari 2003 zal aanvangen, zal veel aandacht vragen. Nederland zal verder een substantiële bijdrage blijven leveren aan de implementatie van het Europees Capaciteiten Actie Plan om de *Headline Goal* te realiseren waarmee de Unie in 2003 een strijdmacht van 50 000 tot 60 000 militairen voor uitzending van minimaal een jaar beschikbaar heeft. Samen met Europese partners zal het kabinet blijven werken aan een versterking van de capaciteiten op het gebied van civiele crisisbeheersing, met name op het terrein van politie, justitieel personeel en civiele administratie.

Het tegengaan van proliferatie van massavernietigingswapens

Het huidige multilaterale stelsel ter voorkoming van proliferatie en ter bevordering van wapenbeheersing en ontwapening moet worden versterkt. Binnen de VN streeft Nederland naar afronding van het Verdrag

¹ N.B. De uitgaven met betrekking tot het EVDB op de begroting van Defensie vormen geen onderdeel van de HGIS.

tegen nucleair terrorisme. In de eerste instantie wordt het non-proliferatie beleid van het kabinet gestalte gegeven in EU/GBVB-kader. Het kabinet streeft naar een actieve opstelling van zowel de EU als de NAVO ter voorkoming van Nucleair, Biologisch, Chemisch en Radiologisch terrorisme.

Wat betreft kernwapens blijft de Nederlandse inzet gericht op de integrale uitvoering van het Non-Proliferatie Verdrag (NPV). Bij de tweede bijeenkomst van de voorbereidende vergadering van de NPV toetsingsconferentie in 2003 zal Nederland zich inzetten voor een goede uitvoeringsrapportage en voor duidelijke afspraken over de verdere uitvoering van het bestaande actieprogramma.

Bevordering van conventionele wapenbeheersing

Nederland zal het komende jaar een actieve rol spelen bij de ontwikkeling van instrumenten die verplichten tot conventionele wapenbeheersing en de naleving van bestaande instrumenten. Het kabinet zal zich inzetten om het Conventionele Wapens Verdrag (CWW) te versterken en een voortrekkersrol blijven vervullen bij de ontwikkeling van een juridisch instrument inzake ontplofbare oorlogsresten. Wat betreft het tegengaan van ongecontroleerde verspreiding van kleine wapens richt Nederland zich in 2003 met name op de implementatie van reeds gemaakte afspraken. Aan landen die hierbij assistentie nodig hebben zal Nederland zowel technische als financiële ondersteuning bieden. Verder blijft Nederland een prominente rol vervullen bij de implementatie van het Ottawa Verdrag inzake anti-personeelmijnen en wordt de actieve ondersteuning van mijnenruimingsprojecten voortgezet.

Een verantwoord wapenexport beleid en bevordering van transparantie in wapentransacties

Nederland zal zijn restrictieve beleid ten aanzien van de export van conventionele wapens voortzetten en de goede naleving van de EU gedragscode voor wapenexport verzekeren. In 2003 zal Nederland in de Algemene Vergadering van de VN opnieuw een resolutie indienen die oproept tot bestendiging van deelname aan het VN Wapenregister. Bovendien is Nederland voornemens om bilaterale steun aan een tweetal kandidaat-lidstaten voor de verbetering van hun wapenexport controle-systeem te verlenen uit het POBB.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 2, Vrede, veiligheid en conflictbeheersing (bedragen x EUR 1000)		2001		2002		2003	
Begroting/artikel/omschrijving		Totaal	vv. ODA	Totaal	vv. ODA	Totaal	vv. ODA
BZ	2.1 NAVO	3 808	0	6 148	0	6 348	0
	2.2 WEU	1 719	0	1 281	0	1 281	0
	2.3 OVSE	4 271	0	4 373	0	5 378	0
	2.4 OPCW	1 005	0	1 175	0	1 175	0
	2.5 CTBTO	1 384	0	1 963	0	1 963	0
	2.6 Vredesfonds	8 069	0	10 210	0	10 210	0
	2.7 POBB/VB	2 642	0	5 883	0	3 710	0
	2.8 Subsidies en bijdragen	2 873	0	2 779	0	2 761	0
Defensie	09 Vredesoperaties (additionele kosten)	144 517	0	204 632	0	118 956	0
	09 Vredesoperaties (VN-contributie)	53 773	0	59 445	0	59 445	0
	Totaal	224 061	0	297 889	0	211 227	0

De Nederlandse deelname aan de *International Security Assistance Force* in Afghanistan (ISAF) en *Enduring Freedom* leidt in 2002 tot hogere uitgaven op het artikel vredesoperaties van Defensie. Daarnaast is sprake van een structurele stijging van de verplichte bijdrage aan de VN voor vredesoperaties.

Conform de motie Koenders zijn de in 2000 niet bestede middelen van het Vredesfonds toegevoegd aan het budget voor 2002 en 2003 (3,4 miljoen euro per jaar). Het budget voor POBB is met 2,5 miljoen euro verhoogd voor inspanningen ter verbetering van de nucleaire veiligheid in Midden- en Oost-Europa en het chemische wapens project in Gorny. De Nederlandse bijdrage aan de NAVO is verlaagd in verband met de vertragingen bij de NAVO-nieuwbouw. Voor vredesoperaties is 119 miljoen euro beschikbaar in 2003.

5.3 Beleidsthema 3 Humanitaire hulp

Doelstelling

Nederland wil bijdragen aan de optimale leniging van levensbedreigende menselijke noden als gevolg van (chronische) crisissituaties en natuurrampen, in principe wereldwijd, maar in het bijzonder in een tiental crisisgebieden in ontwikkelingslanden.

Uitwerking

Snelle en adequate humanitaire hulpverlening

Het kabinet zal ook in 2003 bij chronische en acute crises via internationale humanitaire organisaties en niet-gouvernementele organisaties humanitaire hulpverlening financieren. Daarnaast draagt ons land via de begroting van de EU bij aan de inspanningen van het bureau voor financiering van humanitaire hulp van de Europese Commissie (ECHO). De uitgangspunten voor de financiering van humanitaire hulp en humanitaire ontmijning in 2003 worden vastgelegd in beleidskaders die nationaal en internationaal worden afgestemd. Richtinggevend voor het financieringsbeleid is het *Consolidated Appeals Process* (CAP) onder leiding van het *Office for the Coordination of Humanitarian Affairs* (OCHA) van de VN. Nederland streeft daarbij naar effectieve, transparante en onpartijdige inzet van de beschikbare middelen.

Coördinatie van humanitaire hulpverlening

Nederland spant zich zowel nationaal als internationaal in voor verbetering van de coördinatie bij verstrekking van humanitaire hulp om de effectiviteit van de hulp te bevorderen. Nationaal vertaalt deze inspanning zich in het nader invullen van de coördinerende rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Op het internationale vlak is de inzet verbetering van het CAP en versterking van de coördinerende rol van het OCHA. De samenwerking met ontvangende landen en Nederlandse ambassades ter plekke wordt zoveel mogelijk bevorderd. Ook wordt ECHO aangespoord nauwer samen te werken met de VN. Om de soepele overgang van noodhulp naar wederopbouw te bevorderen dringt Nederland er met gelijkgezinde donoren bij het *United Nations Development Programme* (UNDP) op aan vanaf de eerste crisisfase bij het planningsproces betrokken te zijn en samen met de Wereldbank de rehabilitatie- en wederopbouw hulp te coördineren.

Kwaliteit en effectiviteit van humanitaire hulpverlening

Om de effectiviteit van hulpinspanningen te beoordelen vindt systematisch monitoring plaats van projecten en uitvoerende organisaties.

Om de aandacht meer te verleggen van beoordeling van plannen en projecten naar output en resultaten is Nederland in 2002 een zogeheten kanaalfinanciering aangegaan met de voornaamste humanitaire organisaties van de VN (WFP, UNHCR, UNICEF, OCHA) en het *International Committee of the Red Cross* (ICRC). Daarbij vindt jaarlijks een algemene toekenning van middelen plaats op basis van een meerjarige samenwerkingsovereenkomst. Daardoor kunnen de ontvangende organisaties vroegtijdig reageren op crisissituaties. Bovendien wordt de Nederlandse invloed op het beleid van de organisaties hierdoor vergroot.

Enkele donoren organiseren in 2002 een internationale kwaliteitsconferentie over «*good donorship*» waarbij aan de orde zullen komen: de implicaties van toenemende bilateralisering van humanitaire hulp, kwaliteitseisen die aan het hulpbeleid van donoren kunnen worden gesteld, indicatoren voor monitoring van donorbeleid, en de vaststelling van een beleidsagenda. In 2003 zal Nederland de aanbevelingen van de conferentie uitwerken.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 3, Humanitaire hulp (bedragen x EUR 1000)		2001		2002		2003	
Begroting/artikel/omschrijving		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	3.1 Noodhulp ontwikkelingslanden	144 176	144 176	146 052	146 052	113 445	113 445
	3.2 Noodhulp niet-DAC landen	4 338	0	4 538	0	4 538	0
	3.3 Ontmijnings- en kleine wapenfonds	16 056	16 056	15 882	15 882	15 882	15 882
	3.4 VN-vluchtelingenprogramma's	58 249	58 249	52 698	52 698	52 698	52 698
	3.5 Wereldvoedselprogramma	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227
	3.6 Internationaal Comité Rode Kruis	172	0	172	0	172	0
	Totaal	250 218	245 708	246 569	241 859	213 962	209 252

Het budget voor noodhulp voor ontwikkelingslanden in 2002 is met 30,3 miljoen euro verhoogd in verband met de noodhulp aan Afghanistan. De hulpverlening verloopt voornamelijk via de VN-hulporganisaties, waarbij de Nederlandse prioriteiten liggen bij ontminning, terugkeer van vluchtelingen en ontheemden, landrehabilitatie, en onderwijs. Daarnaast is de vrijwillige bijdrage aan de VN vluchtelingenorganisatie UNHCR structureel verhoogd met 13,7 miljoen euro om het dreigende financiële tekort van de organisatie (deels) te dekken.

5.4 Beleidsthema 4: Goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw

Doelstelling

De algemene beleidsdoelstelling betreft het bevorderen van goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw in geselecteerde landen. Deze landen worden gesteund bij het opzetten, versterken dan wel hervormen van capaciteit om duurzame vrede, respect voor de mensenrechten en een goed functionerend bestuur ten dienste van de samenleving te bewerkstelligen.

Uitwerking

In structurele samenwerkingsverbanden vormt goed bestuur een geïntegreerd onderdeel van de met Nederlandse middelen gefinancierde programma's. Daarnaast geeft Nederland aan de landen die voorkomen op de lijst «goed bestuur, mensenrechten, en vredesopbouw» (GMV-landen) hulp die specifiek gericht is op het bevorderen van goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw.

Mensenrechten

In 2003 streeft Nederland ernaar de beleidsrelatie tussen ontwikkelings- en mensenrechtenbeleid uit te werken. Dit zal onder andere gebeuren aan de hand van het eind 2002 uit te brengen AIV-advies hierover en de resultaten van studies naar de implementatie van het recht op ontwikkeling door de onafhankelijke expert van de VN die in 2003 beschikbaar komen.

Conflictsituaties leiden vaak tot mensenrechtenschendingen en andersom. Daarom blijft ook de versterking van de beleidsrelatie tussen mensenrechten en conflictpreventie en conflictbeheersing in 2003 aandacht krijgen van het kabinet. Hiervoor zal het advies dat de AIV zal uitbrengen over mensenrechten en niet-statelijke actoren inbreng kunnen zijn. Verder blijft Nederland straffeloosheid tegengaan, onder meer door de ondersteuning van het Internationaal Strafhof en het Joegoslavië- en Rwanda-tribunaal.

Goed bestuur

Voor Nederland zijn op het gebied van de versterking van goed bestuur de thema's democratisering, begrotingsbeleid, decentralisatie en corruptiebestrijding prioritair.

Teneinde democratisering te bevorderen geeft Nederland financiële steun aan verkiezingsprocessen. Ook worden waarnemers uitgezonden naar verkiezingen in OVSE- en ontwikkelingslanden. Een adequaat geïnformeerd electoraat en een actieve rol van vrije media, politieke partijen en NGOs zijn eveneens van belang. Nederland steunt daarom in 2003 organisaties als het *Institute for Support of Democracy and Electoral Assistance* (IDEA) en het *Institute for Multi-party Democracy* (IMD). Nederland streeft naar goed beheer van de begroting in landen waarmee een structureel samenwerkingsverband bestaat. Dit gebeurt door een beter gebruik te stimuleren van instrumenten zoals *Medium Term Expenditure Frameworks*, *Public Expenditure Reviews* en *Country Financial Accountability Assessments*. Nederland zal bovendien bijdragen aan het op onderdelen genderspecifiek maken van de instrumenten om de effecten van het beleid op vrouwen zichtbaar te maken.

Nederland richt zich op het versterken van structuren op het lokale niveau ter bevordering van bestuurlijke decentralisatie. In 2003 zullen activiteiten op het terrein van capaciteitsopbouw van overheden en *civil society* op steun kunnen rekenen.

Het terugdringen van corruptie is de vierde prioriteit op het gebied van goed bestuur. Nederland zal ook in 2003 de strijd tegen corruptie ondersteunen, bij voorkeur in samenwerking met andere donoren. Dit zal gebeuren via een politieke dialoog met de betreffende autoriteiten over hun inzet bij de bestrijding van corruptie, het bijdragen aan capaciteitsopbouw van relevante instellingen en aandacht voor corruptiebestrijding bij alle onderdelen van de bilaterale samenwerkingsprogramma's.

Vredesopbouw

Bij de Nederlandse inspanningen op het terrein van vredesopbouw gaat het met name om de ondersteuning van vredesprocessen, de rol van de media hierbij, civiele controle op de strijdkrachten en demobilisatie- en reïntegratieprogramma's.

Bij het ondersteunen van vredesprocessen richt Nederland zich op de betrokkenheid van alle belanghebbenden. Er wordt hiertoe steun geboden aan formele en informele vredesdialogen. Daarnaast zal de positieve rol die media kunnen spelen bij conflicten in 2003 meer aandacht krijgen.

Om de civiele controle op de veiligheidssector te bevorderen richt Nederland zich op vergroting van de transparantie van defensiebegrotingen en de ontwikkeling van de justitiële sector (waaronder politie, gevangeniswezen en het strafrecht).

Nederland zal in 2003 ook ruimhartig bijdragen aan programma's voor demobilisatie en reïntegratie van ex-strijders, met name in Afrika. De bijdrage aan het door de Wereldbank opgezette meerjarig programma voor de Grote Meren regio wordt voortgezet.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 4, Goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw (bedragen x EUR 1000)							
Begroting/artikel/omschrijving	2001		2002		2003		
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	
BZ	4.1 Centraal programma GMV in ontwikkelingslanden	26 160	26 160	48 213	48 213	44 666	44 666
	4.2 Matra/goed bestuur	30 654	0	33 752	0	33 757	0
	4.3 POBB/MR	884	0	684	0	908	0
	4.4 Gemeente Initiatieven	2 541	2 541	2 768	2 768	2 496	2 496
	Totaal	60 239	28 701	85 417	50 981	81 827	47 162

Nederland heeft een meerjarige bijdrage toegezegd van in totaal 112 miljoen euro voor het *Trustfund Demobilisation Disarmament Reintegration* (DDR) Programma Grote Meren. Verder wordt het budget voor 2002 met 5 miljoen euro verhoogd voor wederopbouw in Afghanistan.

5.5 Beleidsthema 5: Europese integratie

Doelstelling

Het kabinet heeft ten aanzien van het Europese integratieproces de volgende algemene doelstellingen:

- verdieping van de integratie;
- uitbreiding van de Europese Unie (EU); en
- versterking van het externe beleid van de Unie.

Daarnaast bevordert het kabinet het versterken van het stelsel van waarden en normen, met name zoals ontwikkeld in de Raad van Europa. Het Nederlandse beleid ten aanzien van de Europese Unie wordt uitgebreid behandeld in de Staat van de Unie.

Uitwerking

Verdieping van de integratie

In de eerste helft van 2003 zal de Europese Conventie haar aanbevelingen voor de toekomstige inrichting van de EU doen. Nederland zal er voor

zorgen dat er in de Intergouvernementele Conventie (IGC) voldoende aandacht is voor democratische legitimiteit, transparantie, slagvaardigheid, constitutionalisering en een effectief extern beleid. Nederland zet bovendien in op versterking van de band tussen de burger en zijn Unie, ook door een brede discussie binnen Nederland te stimuleren.

Met de Lissabonstrategie streeft Europa ernaar de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie ter wereld te worden. Nederland acht in de strategie de geïntegreerde aanpak van de economische, sociale, en milieu beleidsvelden van groot belang en maakt zich sterk voor nauwgezette en effectieve uitvoering van de agenda met aandacht voor vergrijzing op de lange termijn. Begrotingsdiscipline en schuldreductie blijven een randvoorwaarde voor een voorspoedige economische ontwikkeling. Op economisch gebied blijft het kabinet verder werken aan verbetering van de werking van de interne markt (bijvoorbeeld via kwaliteit regelgeving, eerlijke concurrentieverhoudingen, wegnemen van handelsbelemmeringen).

Wat landbouw betreft heeft het kabinet als doelstelling het creëren van een marktgerichte bedrijfstak die minder wordt gestuurd door subsidies, heffingen en regels. Om dit te bereiken wil het kabinet in de Europese Raad concrete afspraken maken over de toekomst van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Ook in de sector visserij wil het kabinet de subsidies afbouwen en zowel intern als extern verantwoorde en coherente afspraken over EU-visserijbeleid maken die een duurzame visstand waarborgen en geen negatieve effecten op de lokale visserij hebben.

Wat betreft het beleidsterrein justitie en binnenlandse zaken (JBZ), geeft Nederland prioriteit aan harmonisatie van asiel- en migratiebeleid en de bestrijding van illegale immigratie door verdere ontwikkeling van het EU visumbeleid, betere samenwerking bij bescherming van de grenzen van de Unie, terug- en overname overeenkomsten met landen van herkomst en het verbeteren van levensomstandigheden van potentiële migranten.

Ook wenst Nederland een betere samenwerking tussen lidstaten bij de bestrijding van grensoverschrijdende misdaad en terrorisme. In dit verband moet ook de samenwerking tussen de EU en de VS worden versterkt. Voorts wenst het kabinet de rol van Europol te versterken en de samenwerking tussen Europol en Eurojust bij het opsporen van georganiseerde criminaliteit te verbeteren.

Op het gebied van milieu blijft het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen één van de voornaamste doelstellingen. Naar verwachting treedt het Kyoto-protocol in 2002 in werking. Het kabinet wil een aanzienlijk deel van de emissiereducties in eigen land realiseren en daarnaast een deel van de reducties tegen lagere kosten in het buitenland uitbesteden.

Uitbreiding van de EU

Op het gebied van uitbreiding is 2003 voor de meeste kandidaat-lidstaten een overgangsjaar waarin de pre-accessiefase afloopt en daadwerkelijke toetreding in 2004 wordt voorbereid. Het kabinet streeft, met de Unie, naar afronding in 2002 van de toetredingsonderhandelingen met de eerste groep toetreders en de nationale ratificatieprocedure van het toetredingsverdrag. Extra aandacht zal uitgaan naar de landen die niet tot de eerste groep toetreders zullen behoren. Nederland streeft naar vastlegging van een herziene onderhandelingskalender voor deze landen door de Europese Raad van Kopenhagen.

In verband met de toetreding zullen de pre-accessieprogramma's moeten worden afgerond voor de eerste groep toetreders. Dat betekent eerst een intensivering en vervolgens geleidelijke uitfasering tot 2006. Om de voortgang van het proces van *institution building* in een uitgebreide Unie te verzekeren, zal het kabinet in EU-verband actief bijdragen aan post-accessie samenwerking. Indien betrokken landen dat wensen zal voor de periode tot 2006 ook een bilaterale bijdrage mogelijk worden gemaakt.

Versterking van het externe beleid van de EU¹

De Unie heeft in het externe optreden een toenemende ambitie en effectiviteit. Bijzondere prioriteit hecht het kabinet in 2003 aan onder meer de bestrijding van terrorisme, de betrekkingen met landen aan de grenzen van de uitgebreide Unie en duurzame armoedebestrijding. Het kabinet blijft aandacht vragen voor coherentie van het externe beleid en een pijleroverstijgende aanpak. Nederland zal daartoe in 2003 de nauwe samenwerking tussen de Hoge Vertegenwoordiger voor het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) en de Europese Commissie aanmoedigen. Verder bepleit Nederland dat er naast prioriteiten ook posterioriteiten worden gesteld en dat er een duidelijk verband wordt gelegd met de verdeling van de financiële middelen en dat prioriteiten worden vertaald naar concrete doelstellingen.

Het kabinet zal in 2003 streven naar verdere verdieping en verbreding van de betrekkingen tussen de Unie en haar (nieuwe) bureaus. De uitbreiding van de Unie mag niet leiden tot nieuwe barrières tussen de Unie en de aangrenzende landen. In het bijzonder hecht het kabinet aan intensivering van de JBZ-samenwerking aan en voorbij haar grenzen.

Op het gebied van armoedevermindering blijft Nederland kwaliteitsverbetering van de EU-ontwikkelingssamenwerking propageren. Ook het belang van de 0,7% norm zal Nederland actief blijven uitdragen. Daarnaast zal het kabinet veel aandacht besteden aan coherentie van ontwikkelingsamenwerking met handel, landbouw, visserij, migratie en conflictpreventie.

Raad van Europa

In november 2003 zal Nederland voor een periode van zes maanden het voorzitterschap van de Raad van Europa bekleden. De keuze voor de te leggen accenten wordt waar mogelijk bekeken in samenhang met de voorzitterschappen van de OVSE en de EU in de periode 2003–2004. Het kabinet zal in 2003 nadruk blijven leggen op handhaving en uitbreiding van het *acquis*, ofwel het normen- en waardenstelsel van de Raad. Dit krijgt gestalte via talrijke activiteiten van werk-, stuur-, en rapporteursgroepen in het kader van de intergouvernementele samenwerking op vakgebieden zoals volksgezondheid, onderwijs, jeugd en welzijn, milieu en de rechten van de mens. Verder zal Nederland streven naar verdere verbetering van het functioneren van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

¹ Zie beleidsthema 2 voor het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 5, Europese integratie (bedragen x EUR 1000)

Begroting/artikel/omschrijving	2001		2002		2003	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ 5.5 Matra/pre-accessie	9 941	0	11 850	0	15 429	0
5.6 Raad van Europa	7 338	0	7 782	0	7 782	0
5.7 Europese bewustwording	741	0	468	0	469	0
Justitie 03 Preventie en handhaving/Europol	2 028	0	10 498	0	7 850	0
EZ 5.10 Europese interne markt	2 700	0	3 000	0	3 000	0
Totaal	22 748	0	33 598	0	34 530	0

De middelen voor Europese integratie staan op de begrotingen van Buitenlandse Zaken, Justitie en Economische Zaken. De afdrachten aan de Europese Unie staan op de begroting van Buitenlandse Zaken, maar behoren niet tot de HGIS en zijn daarom niet in de tabel opgenomen. Nederland zet in op een beheerste ontwikkeling van de EU-uitgaven, mede in het licht van de uitbreiding van de EU en met het oog op een aanvaardbare ontwikkeling van de bruto-afdrachten.

5.6 Beleidsthema 6: Bilaterale ontwikkelingssamenwerking

Doelstelling

De bilaterale ontwikkelingssamenwerking richt zich op duurzame armoedevermindering in een beperkt aantal ontwikkelingslanden. Als richtsnoer voor de Nederlandse inzet gelden de acht internationaal aanvaarde Millennium-ontwikkelingsdoelstellingen (MDGs) en de doelstellingen over reproductieve rechten. Uitgangspunt vormen de inspanningen van de ontvangende landen gericht op armoedevermindering en de daaruit resulterende hulpvraag.

Uitwerking

Concentratie van de structurele bilaterale hulp

Om de effectiviteit van de bilaterale ontwikkelingssamenwerking te vergroten is deze hulp in de afgelopen jaren geconcentreerd op een beperkt aantal landen met redelijk beleid en bestuur. Daarnaast wordt met een aantal landen samengewerkt op het gebied van milieu en/of goed bestuur, of op het gebied van het bedrijfsleven. Voor landen die zijn geselecteerd voor een structurele bilaterale relatie wordt de aard en samenstelling van de hulp bepaald door factoren zoals de vraag van het ontvangende land, de taakverdeling met andere donoren, kwaliteit van de armoedestrategie, absorptiecapaciteit, schuldensituatie en institutionele capaciteit. De doelstellingen van de landenspecifieke aanpak worden bepaald door het ontvangende land aan de hand van internationaal aanvaarde ontwikkelingsdoelstellingen.

Milieu is een dwarsdoorsnijdend thema dat voor Nederland in alle sectoren van belang is. Voor alle activiteiten geldt dat ze geen negatief milieueffect mogen hebben en ecologisch duurzaam dienen te zijn. Nederland geeft steun bij het integreren van milieubeleid in de *Poverty Reduction Strategy Papers* (PRSPs) van de ontvangende landen. Ook het thema gender is dwarsdoorsnijdend en ter uitvoering van het Kabinetsstandpunt «*Gender Mainstreaming*» wordt gender-gelijkheid verder ingebed in het armoedeverminderingbeleid. Nederland zal zich

ervoor inspanssen om de effecten van armoedebestrijding en gendergelijkheid beter zichtbaar te maken, onder andere door het verder ontwikkelen van het instrument van *gender-budgetting* samen met andere donoren en *counterparts*. De gender-deskundigheid op de ambassades in themalanden wordt het komende jaar versterkt. Het Vrouwenfonds blijft beschikbaar voor financiering van innovatieve en katalyserende activiteiten.

In landen die voorkomen op de themalijst wordt het instrumentarium zo veel mogelijk op de landenspecifieke situatie afgestemd en worden waar mogelijk de principes van de sectorale benadering gevolgd. De landen met een milieuprogramma worden vanuit Nederland gesteund om de samenhang tussen milieu en armoede zo effectief mogelijk op te pakken.

Institutionele capaciteit van ontvangende landen

Institutionele capaciteit vormt de sleutel tot economische en sociale stabiliteit en duurzame armoedevermindering. Voor capaciteitsopbouw en institutionele versterking in samenwerkingslanden kan het instrument «technische assistentie» worden ingezet. In dit kader is het van belang dat de uitvoerende capaciteit van partnerorganisaties, hun institutionele werkomgeving en de financiële verantwoordingsstructuren goed in kaart zijn gebracht. Hiertoe wil Nederland in 2003 de kennis over institutionele sector- en organisatie-analyse vergroten en de uitvoering van dergelijke analyses intensiveren.

Donorcoördinatie en harmoniseren van procedures

In 2003 verleent Nederland opnieuw actieve steun aan de totstandkoming van PRSPs (*Poverty Reduction Strategy Papers*). De taakstelling voor donorcoördinatie verschuift in landen waar een PRS is geformuleerd geleidelijk van beleidsformulering naar beleidsuitvoering. De belangrijkste onderwerpen voor donoroverleg worden dan de focus op resultaten, het verbeteren van de gemeenschappelijke taal van donoren, het harmoniseren van donorprocedures met die van ontvangende landen en het volgen van beleid in begrotingsuitvoering. Nederland zal ook in 2003 een voortrekkersrol vervullen op het terrein van harmonisatie van donorprocedures. De inspanningen concentreren zich hierbij vooral op een kleinere groep gelijkgezinde donoren. Verder zal Nederland in verschillende fora aandringen op verdere ontbinding van hulp.

Toename van ownership, transparantie en efficiency door verhoging van het aandeel programmahulp in de bilaterale hulp

Nederland streeft ook in 2003 naar een vergroting van het aandeel programmahulp in de bilaterale ontwikkelingsrelaties. Deze hulp omvat macrosteun en sectorale programmahulp. Met deze vormen van hulp wordt het ontvangende land maximaal in staat gesteld op basis van een vertrouwensrelatie maximaal in staat gesteld aan *ownership* invulling te geven. Hierbij wordt meer aandacht gegeven aan monitoring op resultaten op basis van overeengekomen landenspecifieke indicatoren. Ook in 2003 wordt, in de ontvangende landen, extra aandacht besteed aan analyse en ondersteuning van het begrotingsmanagement en de institutionele capaciteit hiervoor op nationaal niveau.

Indien een ontwikkelingsland een overeengekomen PRS heeft zal Nederland haar hulp afstemmen op de financiële behoefte die daaruit voortvloeit. In het kader van de toekenning van programmahulp voert Nederland een continue beleidsdialoog waarbij aandacht wordt besteed aan *Public Finance Management*. Structurele macrosteun wordt zoveel mogelijk verleend vanuit een meerjarenperspectief. Nederland blijft in 2003 ook incidentele macrosteun verlenen en streeft ernaar afspraken te

maken met internationale financiële instellingen over monitoring van de effecten van externe schokken, zodat problemen bij de implementatie van armoedeverminderingstrategieën zo snel mogelijk worden gesignaleerd. Nederland draagt bij aan het *Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Trust Fund* en pleit bij andere donoren en in internationale fora voor volledige financiering van het HIPC-initiatief.

Bevordering van beleidscoherentie

Nederland bevordert synergie tussen het beleid gericht op armoedevermindering en andere beleidsterreinen. Nederland richt zich in de bilaterale ontwikkelingssamenwerking op het vroegtijdig signaleren van incoherenties en werken aan oplossingen in nauw overleg met de betrokken ontwikkelingslanden. In 2003 zal in het bijzonder aandacht worden besteed aan de effecten van Europese regelgeving op het gebied van productnormen en aan capaciteitsversterking op dit terrein in ontwikkelingslanden.

Verhoging van de kwaliteit van de bilaterale hulp door prestatiemeting en monitoring

Voor het versterken van de prestatiemeting en intensieve monitoring van ontwikkelingshulp dient een internationaal systeem voor toetsing van resultaten te worden opgezet. Hiervoor worden de lijnen uitgezet in de *Task Force on Donor Practices* van de DAC. In aanvulling hierop maakt Nederland voor het bewaken van de kwaliteit van de eigen hulpverlening gebruik van een uitgebreid systeem van monitoring en evaluatie. Met de introductie van het Beleids Informatie Systeem in januari 2003 wordt het mogelijk om goedgekeurde activiteiten te monitoren op overeengekomen doelstellingen. Er zal een management rapportage systeem worden opgezet waarmee de bijdrage van de Nederlandse hulp aan de *Millennium Development Goals* kan worden geregistreerd. Met de invoering van integraal management en delegatie van taken en bevoegdheden heeft de versterking van het systeem van monitoring en evaluatie meer urgentie gekregen. In de decentrale evaluatiefunctie wordt gestreefd naar korter durende studies die een grotere impact hebben op de beleidsformulering.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 6, Bilaterale ontwikkelingssamenwerking (bedragen x EUR 1000)						
Begroting/artikel/omschrijving	2001		2002		2003	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ						
6.1 Landenspecifieke sectorale samenwerking	693 599	693 599	771 263	771 263	705 587	705 587
6.2 Thematische samenwerking	185 248	185 248	86 412	86 412	92 845	92 845
6.3 Macro-georiënteerde programmahulp	455 820	455 820	266 303	266 303	226 323	262 323
6.4 Deskundigenprogramma	24 781	24 781	20 515	20 515	1 715	1 715
6.5 Garanties Internationale Samenwerking	21 309	0	15 882	0	15 882	0
6.6 Rentesubsidies en apparaatskosten NIO	65 281	2 614	64 072	3 763	60 012	1 977
6.8 Macro-steun niet-DAC landen	5 056	0	8 917	0	8 917	0
Toerek. EKI-kwijtschelding	40 250	40 250	254 285	254 285	206 596	206 596
Totaal	1 491 344	1 402 312	1 487 649	1 402 541	1 317 786	1 234 952

Het budget voor landenspecifieke samenwerking is in het licht van de realisatie in 2001 verlaagd voor 2002 en 2003. Ook het budget voor thematische samenwerking wordt verlaagd, aangezien de thema's geïntegreerd worden in de landenprogramma's of worden ondergebracht

bij particuliere en multilaterale organisaties. Het budget voor macrogeoriënteerde programmahulp is structureel verlaagd omdat bestemmingen zijn gevonden voor de groei van het ODA-budget dat meerjarig bij macrohulp stond geparkeerd. Het budget voor het deskundigenprogramma wordt verlaagd omdat het wordt afgebouwd. Bij rentesubsidies en apparaatskosten vindt een structurele verlaging plaats als gevolg van de lagere rentestand en een afnemende leningenportefeuille.

5.7 Beleidsthema 7: Programma's en fondsen van de Europese Unie

Doelstelling

Nederland draagt ook via de EU bij aan de hoofddoelstelling van ontwikkelingssamenwerking, de duurzame vermindering van armoede. Het gaat hierbij om de bevordering van duurzame integratie van hulp-ontvangende landen in de wereldeconomie en het bevorderen van rechtsstaat en democratie. Voor het realiseren van deze doelstelling heeft de EU zowel regionale als thematische fondsen beschikbaar.

Uitwerking

Bij het streven naar verbetering van de Europese externe hulp is het hervormingsproces van de Europese Commissie van cruciaal belang. Nederland meent dat de hervormingen zowel betrekking moeten hebben op de inhoud van het beleid als op de werkwijze van de Commissie.

De inhoud van het EU hulpbeleid

Bij het verbeteren van de EU-hulp hanteert Nederland als uitgangspunten de aansluiting bij het PRSP-proces, nadruk op de sectorale benadering en focus op die sectoren waar de EU toegevoegde waarde kan hebben. Dat zijn bijvoorbeeld integratie van ontwikkelingslanden in de wereldeconomie, regionale integratie en institutionele capaciteitsopbouw. Deze elementen moeten hun weerslag vinden in de *Country Strategy Papers* waarin de samenwerking tussen het ontvangende land en de EU wordt vastgelegd. Ook in 2003 zal Nederland het opstellen van deze documenten intensief volgen en ondersteunen. Nederland zal ook blijven streven naar het vergroten van coherentie van het interne en externe beleid van de Unie. Coherentie van beleid moet de effectiviteit van de Europese hulp vergroten.

De werkwijze ten aanzien van het EU hulpbeleid

Nederland streeft naar verbetering van de werkwijze van de Commissie zodat een betere programmering en versnelling van de uitvoering van de programma's tot stand gebracht kan worden. Aandachtspunten voor Nederland zijn onder meer de bestendinging van de delegatie van bevoegdheden, verbetering in het financieel management, harmonisatie van procedures en het ontwikkelen van meetbare indicatoren voor de effectiviteit van de hulp. Op het gebied van donorcoördinatie streeft Nederland naar een zo breed mogelijke afstemming, bij voorkeur onder leiding van het ontvangende land.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 7, EU-fondsen (bedragen x EUR 1000)

Begroting/artikel/omschrijving	2001		2002		2003	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ 7.1 Europees Ontwikkelingsfonds	43 391	43 391	71 045	71 045	100 071	100 071
Toerek. EU-begroting	284 429	173 163	347 731	213 311	353 278	217 551
Totaal	327 820	216 554	418 776	284 356	453 349	317 622

Gezien de realisaties van het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF) in het verleden heeft Nederland tijdens de besprekingen in Brussel gepleit voor een realistischer raming van de uitgaven van het EOF. De ramingen zijn neerwaarts bijgesteld op basis van de realisaties van de afgelopen jaren. Naar verwachting zal in verband met de hervormingen binnen de Commissie de uitputting vanaf 2003 een beter resultaat te zien geven.

5.8 Beleidsthema 8: Instellingen van de Verenigde Naties

Doelstelling

Via de instellingen van de Verenigde Naties (VN) draagt Nederland bij aan de hoofddoelstelling van ontwikkelingssamenwerking, duurzame armoedevermindering. Als instrumenten worden zowel het leveren van een financiële bijdragen als beleidsbeïnvloeding van de desbetreffende instellingen gehanteerd.

Uitwerking

Bevordering van effectiviteit van instellingen door gerichte financiering en een intensievere samenwerking en coördinatie tussen de belangrijkste multilaterale instellingen op het terrein van ontwikkelingssamenwerking, met name de VN-instellingen en de Wereldbank

Nederland zal zich ook in 2003 blijven inzetten voor een eerlijke en aan de ernst van de uitdagingen aangepaste financiering van VN-instellingen. Uitgangspunt voor de begrotingen van de internationale organisaties blijft de reële nulgroei. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om daar waar door financiële beperkingen het verrichten van essentiële taken wordt belemmerd, ruimere financiële armslag voor die organisaties te scheppen. Dit wordt per geval gezien. In Nederland wordt zulks in HGIS-kader opgevangen. Daarnaast spant Nederland zich in om de donorlanden wier vrijwillige bijdragen tot nu toe achterblijven hun verantwoordelijkheid te laten nemen voor een passend aandeel in de gezamenlijke inspanning. Nederland streeft naar meer samenhang tussen de reguliere begrotingen en de extra-budgettair gefinancierde activiteiten; wederzijdse versterking en complementariteit is nodig. Ook zal Nederland zich blijven inzetten om de procedures die donoren bij extra-budgettaire bedragen hanteren, te vereenvoudigen en op elkaar af te stemmen.

Naast bestaande instellingen zijn gedurende de afgelopen jaren verschillende publiek-private samenwerkingsverbanden gecreëerd, zoals onder andere het *Global Fund to Fight Aids, Tuberculosis and Malaria* en de *Global Alliance for Vaccines and Immunization (GAVI)*. VN-organisaties en de Wereldbank zijn bij verschillende van deze initiatieven nauw betrokken, en zijn hierdoor ook gedwongen activiteiten meer op elkaar af te stemmen. Nederland steunt deze initiatieven, mits er sprake is van

toegevoegde waarde ten opzichte van de bestaande VN-organisaties. De conferentie *Financing for Development* (Mexico, 18–22 maart 2002) heeft meer opgeleverd dan algemeen voor mogelijk was gehouden. De follow-up van de verworvenheden van Monterrey dient volgens het kabinet met name plaats te vinden in bestaande organisaties en kaders zoals WTO en HIPC. De verhoging van het hulpvolume, zoals in Monterrey overeengekomen, wordt in DAC-verband gevolgd.

Beïnvloeding van het beleid van VN-instellingen in het licht van de Millennium-ontwikkelingsdoelstellingen; bevordering van ownership en hulpcoördinatie

De Millennium-ontwikkelingsdoelstellingen (MDGs) zullen een centrale rol spelen in de beleidsbeïnvloeding van VN-instellingen. Bij het meten van de voortgang daarvan zal Nederland de doelstellingen, resultaten en indicatoren uit de *UN-roadmap* – een praktische uitwerking van de Millennium-verklaring – als leidraad hanteren. Op het niveau van ontvangende landen staat het *Poverty Reduction Strategy* proces centraal. Een goed gecoördineerde inbreng van VN-instellingen dient gewaarborgd te worden via het interne VN-coördinatiemechanisme (het *UN Development Assistance Framework, UNDAF*).

Nederland zal zich binnen de VN inzetten voor de ontwikkeling van een internationale agenda die recht doet aan de integratie van alle drie de componenten van duurzaamheid: economische groei, milieubescherming en sociale ontwikkeling. De inspanningen zullen outputgericht zijn met een focus op overdracht van kennis, technologie en financiering. De partnerschapprogramma's die met een aantal VN-instellingen zijn overeengekomen (WHO, ILO, FAO, UNICEF, UNDP en UNDG) geven Nederland, en de organisatie in kwestie, de gelegenheid om in den brede van gedachten wisselen over invulling van gekozen samenwerkings-thema's en over het beleid van die instellingen in het algemeen; ook kan het Nederlandse OS-beleid nader worden toegelicht.

De *World Summit on Sustainable Development* (Rio +10), die in augustus/september 2002 in Zuid-Afrika gehouden wordt, zal internationale aandacht mobiliseren voor duurzame ontwikkeling. Het momentum ten aanzien van de internationale ontwikkelingsinspanningen dient na de *Financing for Development* conferentie in Monterrey gecontinueerd te worden. Nederland zal zich hierin een actieve partner tonen, waarbij de MDGs als uitgangspunt zullen dienen. Hulpcoördinatie zal in 2003 nog meer aandacht krijgen, onder meer in VN-, EU- en Utstein-verband.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 8, VN-instellingen (bedragen x EUR 1000)		2001		2002		2003	
Begroting/artikel/omschrijving		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	8.1 UNDP	83 950	83 950	93 025	93 025	93 025	93 025
	8.2 UNICEF	43 502	43 502	47 300	47 300	44 700	44 700
	8.3 UNFPA	78 051	78 051	60 538	60 538	58 538	58 538
	8.4 UNIFEM/INSTRAW	3 857	3 857	3 789	3 789	3 789	3 789
	8.5 UNAIDS	23 370	23 370	17 924	17 924	17 924	17 924
	8.6 UNCDF	7 261	7 261	7 260	7 260	7 260	7 260
	8.7 UNEP	4 992	4 374	7 392	6 532	8 268	7 408
	8.8 GEF/Montreal Protocol	17 897	13 423	19 579	14 684	20 278	15 208
	8.9 Verwoestijningsverdrag	178	178	259	259	259	259
	8.10 IFAD	14 975	14 975	11 823	11 823	9 400	9 400
	8.11 Gemeenschappelijk grondstoffenfonds	255	255	661	661	408	408
	8.12 Speciale multilaterale activiteiten VN	145 817	145 817	88 001	88 001	87 749	87 749
	8.13 Multilateraal deskundigenprogramma	19 722	19 722	24 211	24 211	20 000	20 000
LNV	11.01.03 Internationale contributies/UNEP	243	243	243	243	243	243
	Totaal	444 070	438 978	382 005	376 250	371 841	365 911

Ook voor de VN-instellingen is de prestatie in het veld doorslaggevend voor de vrijwillige financiële steun die zij van Nederland ontvangen. In 2001 kregen UNFPA en UNAIDS incidenteel een hogere bijdrage in het kader van respectievelijk *family planning* en AIDS bestrijdingsactiviteiten. Een aantal VN-instellingen waaronder UNDP en WHO ontvangt conform het beoordelingskader in 2002 en 2003 een hogere bijdrage.

5.9 Beleidsthema 9: Internationale Financiële Instellingen

Doelstelling

Via de Internationale Financiële Instellingen (IFIs) draagt Nederland bij aan de hoofddoelstelling van ontwikkelingssamenwerking, de duurzame vermindering van armoede. Als instrumenten worden gebruikt: financiële bijdragen aan de IFIs en beïnvloeding van het beleid van de deze instellingen.

Uitwerking

Beïnvloeding van het beleid van de IFIs in het licht van de Millennium-ontwikkelingsdoelstellingen; bevordering van ownership en hulpcoördinatie

De beleidsbeïnvloeding van de IFIs (de Wereldbankgroep, de regionale ontwikkelingsbanken en de PRGF-faciliteit van het Internationaal Monetair Fonds (IMF)) spitst zich toe op drie instrumenten:

1) het Poverty Reduction Strategy (PRS)-proces

De intensieve beleidsdiscussies met de Wereldbank en het IMF over het PRS-proces zullen in 2003 worden gecontinueerd. Nadat in 2002 een groot deel van de betreffende landen de formulering van de PRSPs zal hebben afgerond, zullen in 2003 de uitvoering en de monitoring van de PRSPs centraal staan. Nederland zal zich in de beleidsdialoog met de Wereldbank en het IMF inzetten voor onder andere de allocatie van meer middelen voor *Poverty and Social Impact Analyses (PSIA)*, totstandkoming van een brede consultatie in ontwikkelingslanden over de armoedestrategie en

versterking van het algemeen begrotingsbeheer (met name de monitoring van uitgaven voor armoedevermindering).

2) de Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF) van het IMF

In 2003 zal Nederland in de beleidsdiscussie met het IMF nadruk leggen op een effectiever en duidelijker op armoede gericht PRGF. Hierbij zal nog meer aandacht worden gevraagd voor het verband tussen armoedebestrijding en het macro-economische raamwerk, realistische groei-scenario's en een macro-economisch beleid dat is gebaseerd op PRSPs. Nederland zet in op het verder stroomlijnen en uitdiepen van de samenwerking tussen het IMF en de Wereldbank en een geregelde dialoog tussen het IMF en donoren over het macro-economisch beleid van het IMF en het PRGF-programma. Tevens zal aandacht worden gevraagd voor invulling van de begrippen *pro-poor* en *labour-intensive growth*.

3) partnerschapprogramma's met de Wereldbankgroep

Mede via het partnerschapprogramma oefent Nederland invloed uit op het beleid van de Wereldbank op de voor Nederland belangrijke beleids-terreinen, zoals gender, goed bestuur, milieu en handel. Nederland draagt eveneens bij aan diverse wereldwijde initiatieven waarvan de Wereldbank als penningmeester fungeert, zoals op het terrein van *habitat*, onderwijs en gezondheidszorg.

Het in 2002 overeengekomen partnerschapprogramma met de International Finance Cooperation (IFC) draagt bij aan het versterken van de private sector in ontwikkelingslanden. Dit programma is met name gericht op het ontwikkelen en versterken van beleid ten aanzien van midden- en kleinbedrijf.

Bevorderen van financieel-economische ontwikkeling, structuurversterking en armoedebestrijding in minder ontwikkelde landen en transitielanden, via internationale financiële instellingen (IFIs). De financiële soliditeit van deze instellingen heeft, om te voorkomen dat Nederlands garantiekapitaal wordt ingeroepen, extra aandacht.

Implementatie van deze doelstellingen geschiedt tijdens de onderhandelingen over middelenaanvullingen van concessionele fondsen en kapitaaluitbreidingen van banken (inbetaald en garantiekapitaal). Het komende jaar concentreert Nederland zich op onder meer de volgende onderwerpen:

- Wereldbankgroep (IBRD, IFC, MIGA, IDA): De IDA-13-onderhandelingen over een nieuwe middelenaanvulling zijn naar verwachting medio 2002 afgerond. Dit ondanks een ernstig verschil van inzicht tussen de donoren ten aanzien van het karakter – en het daaraan gekoppelde financiële beleid – van IDA. Het belang van een goede allocatie van IDA-middelen op basis van prestaties van landen is in IDA-13 onderstreept en zal de komende periode verder worden uitgewerkt. Verder zal aandacht worden gevraagd voor het belang van gender, milieu, handel en ontwikkeling van de particuliere sector.
- Aziatische Ontwikkelingsbankgroep (AsDB, AsDF): Om de doelstellingen van de AsDB te ondersteunen streeft Nederland onder andere naar implementatie van de armoededoelstelling, betere samenwerking tussen de AsDB en de Wereldbank, delegatie van de bevoegdheden naar de veldkantoren, een transparantere organisatiestructuur en een continuering van het solide financieel beleid. Nederland blijft ervoor pleiten om spoedig een kapitaaluitbreiding te laten plaatsvinden (GCI-5). Omdat bij AsDF-8 niet voorzien was dat er ook aan Afghanistan zou worden geleend is het fonds waarschijnlijk sneller uitgeput

dan verwacht. Onderhandelingen over een middelenaanvulling starten naar verwachting in 2003.

Bevordering van intensievere samenwerking en coördinatie tussen de belangrijkste multilaterale instellingen op het terrein van ontwikkelingssamenwerking, met name de Wereldbank en VN-instellingen

In concreto zal Nederland aandringen op een betere samenwerking en coördinatie zowel in het veld als op centraal niveau, waarbij iedere instelling bijdraagt op basis van comparatief voordeel en wordt voorkomen dat instellingen hun mandaat oprekken. Het gaat om onderwerpen als harmonisatie van donorprocedures, gezamenlijk gebruik van elkaars analyses en evaluaties, gezamenlijke financiering en andere samenwerkingsverbanden in het kader van de zogenaamde *Sector Wide Approaches*. Tevens zal Nederland, als mede-oprichter, ernaar streven het «Philadelphia-overleg» – een forum van inmiddels acht landen voor informele uitwisseling van informatie ter bevordering van coherentie tussen standpunten die worden uitgedragen bij Bretton Woods instellingen en binnen de VN in New York – uit te breiden naar andere VN-hoofdsteden en het concept te promoten ter navolging door andere groepen landen.

De coördinatiemechanismen van IFIs en VN-instellingen op centraal niveau laten onverlet dat de coördinatie van activiteiten in ontwikkelingslanden bij de centrale overheid van het ontvangende land dient te liggen. Op landenniveau zullen de Nederlandse ambassades zich blijven inzetten voor een intensievere samenwerking tussen IFIs onderling, tussen IFIs en VN-instellingen en tussen IFIs en bilaterale donoren, hetzij in het kader van het door het ontvangende land geleide PRS-proces, hetzij in het kader van de sectorale benadering.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 9, Internationale Financiële Instellingen (bedragen x EUR 1000)							
Begroting/artikel/omschrijving		2001		2002		2003	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	9.1 Partnership Programma's Wereldbankgroep	70 331	70 331	80 971	80 971	105 854	105 854
	9.2 IMF/PRGF	10 211	10 211	10 210	10 210	10 210	10 210
	9.3 Speciale multilaterale activiteiten IFI's	4 534	4 534	7 767	7 767	11 801	11 801
Financiën	04.20 Mult. Ontw. Banken en Fondsen	195 587	187 749	152 989	146 014	206 126	199 151
Totaal		280 663	272 825	251 937	244 962	333 991	327 016

De verhoging van het budget voor de Wereldbank hangt deels samen met bijdragen aan internationale initiatieven op het terrein van *basic education* en gezondheid (armoedeziekten), waarvoor de Wereldbank optreedt als penningmeester. Zo stijgt het budget in 2003 in verband met de Nederlandse bijdrage aan *Education for All* en het *Global Fund to Fight AIDS, TB and Malaria*.

5.10 Beleidsthema 10: Samenwerking met maatschappelijke organisaties

Doelstelling

De algemene doelstelling betreft de versterking van het «maatschappelijk middenveld» oftewel de *civil society* in ontwikkelingslanden, via autonome Nederlandse of internationale maatschappelijke organisaties in het kader van duurzame armoedevermindering.

Uitwerking

Faciliteren van Nederlandse en internationale maatschappelijke organisaties om een effectievere bijdrage te leveren aan structurele armoedevermindering

De aanwezigheid van een krachtig maatschappelijk middenveld is een voorwaarde voor duurzame armoedevermindering. Duurzame armoedevermindering is alleen mogelijk als er sprake is van goed of althans redelijk bestuur. Een goed georganiseerde *civil society* speelt een cruciale rol in het bevorderen daarvan. Nederland zal er in 2003 derhalve wederom naar streven de noordelijke maatschappelijke organisaties in staat te stellen hun ondersteunende rol naar het maatschappelijke middenveld in het Zuiden goed in te vullen. Drie ontwikkelingen zullen hierbij in 2003 een centrale rol gaan spelen:

1) *Start van een nieuw subsidiesysteem*

Per 1 januari 2003 zal het nieuwe subsidiesysteem in werking treden voor Nederlandse en internationale maatschappelijke organisaties die bijdragen aan structurele armoedevermindering in het Zuiden. CSOs (*civil society* organisaties) stellen in samenspraak met hun partners in ontwikkelingslanden eigen beleidsprioriteiten vast, binnen de met het ministerie van Buitenlandse Zaken overeengekomen beleidskaders. Het nieuwe subsidiesysteem gaat uit van de autonome positie van *civil society*. Meer dan voorheen zijn *ownership*, vraaggerichtheid en werken vanuit een armoede-analyse in ontwikkelingslanden uitgangspunt voor financiering.

2) *Opbouw van het nieuwe subsidiesysteem*

Het subsidiesysteem dat per 1 januari 2003 in werking treedt, bestaat uit een drietal onderdelen: het deel dat betrekking heeft op de medefinancieringsorganisaties, het zogenoemde Medefinancieringsprogramma (MFP) breed, het gedeelte dat betrekking heeft op gespecialiseerde organisaties oftewel de «Thematische Medefinanciering» (TMF) en de regeling voor kleine particuliere initiatieven. De beleidskaders voor de eerste twee onderdelen zijn door de Kamer geaccordeerd. Het laatste onderdeel moet nog worden uitgewerkt.

3) *Ondersteuning organisaties op het terrein van technische assistentie*

Per 1 januari 2002 heeft SNV zich conform de aanbevelingen van het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) «Uitzending personeel» juridisch verzelfstandigd. Per 1 januari 2003 zullen ook de financiële, personele en materiële ontvlechting gerealiseerd zijn.

Versterken van de inhoudelijke beleidsdialoog

In de notitie «*civil society* en structurele armoedebestrijding» (TK 27 433 nr. 7) wordt de noodzaak van een beleidsdialoog van het ministerie van Buitenlandse Zaken met maatschappelijke organisaties onderstreept. Het belang hiervan is om elkaar kritisch te bevragen en om tot goede afstemming te komen over (invulling van) rollen en taken van de

verschillende spelers op het terrein van duurzame ontwikkeling. De betrokken delen van het departement zullen periodieke gesprekken voeren met CSOs om het beleid met betrekking tot de rol van de *civil society* per thema, sector of specialisatie nader in te vullen. Nederland zal in 2003 onder andere streven naar toegenomen participatie van CSOs in ontwikkelingslanden bij processen van beleidsvorming, in het bijzonder bij het opstellen van *Poverty Reduction Strategy Papers* (PRSPs).

Ondersteuning en versterking van het maatschappelijk draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking

Zonder draagvlak onder de bevolking heeft ontwikkelingssamenwerking geen wortels en geen toekomst. In 2003 zal daarom opnieuw aandacht worden besteed aan het versterken van het Nederlandse draagvlak en vergroting van directe betrokkenheid van Nederlandse burgers bij ontwikkelingssamenwerking, onder meer via de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO). Tevens is in het nieuwe beleidskader MFP-breed en Thematische Medefinanciering (TMF) ruimte gemaakt voor educatieve activiteiten.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 10, Samenwerking met maatschappelijke organisaties (bedragen x EUR 1000)							
Begroting/artikel/omschrijving	2001		2002		2003		
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	
BZ	10.1 Medefinanciering particuliere organisaties	383 871	383 871	394 028	394 028	409 151	409 151
	10.2 SNV	60 680	60 680	79 133	79 133	76 538	76 538
	10.3 Kleine Plaatselijke activiteiten	4 538	4 084	4 538	4 084	3 630	3 176
	10.4 Speciale activiteiten	50 914	50 914	94 717	94 717	117 330	117 330
	10.5 Voorlichting op het terrein van OS	14 634	14 634	14 687	14 687	13 386	13 386
	10.6 Communicatieprogramma	8 970	8 970	8 487	8 487	8 487	8 487
	10.7 Onderzoekprogramma	24 127	24 127	24 822	24 822	23 572	23 572
OCW	16.03 Onderzoek en wetenschappen: coörd. en samenwerking	454	454	454	454	454	454
	Totaal	548 188	547 734	620 866	620 412	652 548	652 094

Het budget voor het Medefinancieringsprogramma laat een verhoging zien in verband met de koppeling van het MFO-budget aan het ODA-budget. Het budget voor samenwerking met particuliere organisaties is ten opzichte van 2001 verhoogd om ruimte te bieden aan partnerschappen met gespecialiseerde Nederlandse en Internationale NGOs, onder andere op het gebied van sociale ontwikkeling en milieu.

5.11 Beleidsthema 11: Internationaal onderwijs

Doelstelling

Het Nederlandse internationaal onderwijsbeleid is gericht op duurzame capaciteitsopbouw en kennisontwikkeling ten behoeve van armoedevermindering. De vraag uit ontwikkelingslanden is daarbij richtinggevend. Het gaat vooral om versterking van hoger onderwijs en scholing van professioneel middenkader in ontwikkelingslanden.¹

¹ Steun aan basisonderwijs vormt onderdeel van de landenspecifieke sectorale samenwerking en valt onder beleidsthema 6.

Uitwerking

Institutionele versterking en vermindering van tekorten aan geschoold middenkader

De zeven Nederlandse programma's voor institutionele versterking en het verminderen van tekorten aan geschoold middenkader worden in de periode 2002–2005 afgebouwd. In dezelfde periode worden drie nieuwe instrumenten opgebouwd: twee beurzenprogramma's, en één programma voor institutionele versterking van hoger onderwijs en trainingscapaciteit.

Nederland zal in 2003 streven naar een goed werkend sturingsmodel voor de Nuffic – die in 2002 als intermediaire organisatie voor de drie nieuwe programma's is aangewezen – waarbij onder andere aandacht zal worden gegeven aan de faciliterende rol van de Nuffic bij prioriteitstelling in ontwikkelingslanden. Tevens zal in 2003 worden begonnen met het gebruik van effectiviteit-indicatoren voor goed beheer door de Nuffic.

Met het reeds bestaande programma Samenwerking Internationale Instituten (SII) worden ook in 2003 landenoverstijgende activiteiten ondersteund van internationaal opererende instellingen en organisaties, die tot doel hebben de onderwijssector in ontwikkelingslanden te versterken.

De bevordering van kennisontwikkeling en kennisuitwisseling

De subsidie aan het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) richt zich op verbetering van kennisopbouw en kennisontwikkeling in ontwikkelingslanden, alsmede kennisuitwisseling met deze landen. Het KIT richt zich op onderzoek, advisering, voorlichting, educatie en capaciteitsopbouw op voor ontwikkelingssamenwerking belangrijke terreinen.

Bijdrage aan kwaliteit van internationale onderwijscapaciteit in Nederland

Naast de bovengenoemde internationaal onderwijs uitgaven worden via de begrotingen van de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij Nederlandse internationale onderwijsinstellingen financieel ondersteund om onder meer bij te dragen aan duurzame capaciteitsversterking in ontwikkelingslanden.

Bevordering van mobiliteit en internationale samenwerking

Mobiliteit en internationale samenwerking worden tevens bevorderd via onder meer het Huygensprogramma. Met beurzen via dit programma kunnen buitenlandse studenten profiteren van de kennis die in Nederland aanwezig is. Tegelijkertijd worden door hun aanwezigheid de bilaterale banden tussen hun land en Nederland aangehaald en draagt het bij aan de internationale positionering van het Nederlandse onderwijs.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 11, Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs (bedragen x EUR 1000)

Begroting/artikel/omschrijving	2001		2002		2003	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ 11.1 Internationaal onderwijsprogramma	81 552	78 956	87 301	84 706	86 469	83 873
OCW 06.02 HBO: stimuleringsuitgaven	545	0	545	0	545	0
07.04 WO: overige uitgaven	590	0	590	0	590	0
07.02 WO: gesubsidieerde instellingen	47 439	46 663	47 435	46 661	47 640	46 863
08.01 Internationaal beleid: mobiliteit	2 070	635	2 070	635	2 070	635
LNV 08.01.01 Internationale contributies/ASC	624	596	626	599	626	599
Totaal	132 820	126 850	138 567	132 601	137 940	131 970

De uitgaven voor internationaal onderwijs staan op de begrotingen van Buitenlandse Zaken, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Als gevolg van loon- en prijsbijstellingen is het budget marginaal verhoogd.

5.12 Beleidsthema 12: Samenwerking met het bedrijfsleven

Doelstelling

De algemene beleidsdoelstelling is het stimuleren van de ontwikkeling van de particuliere sector in ontwikkelingslanden. Dit geschiedt door middel van een breed scala aan activiteiten, zowel op internationaal als nationaal niveau als door middel van rechtstreekse ondersteuning van lokale bedrijvigheid. Te denken valt aan vergroting van markttoegang, schuldverlichting, handelsgerelateerde capaciteitsopbouw, bevordering van een goed voorwaardenscheppend en flankerend beleid ten gunste van de particuliere sector in ontwikkelingslanden en aan investeringsbevordering.

Uitwerking

Vergroten van ondernemerscapaciteit bij bedrijven in ontwikkelingslanden
Bedrijven in ontwikkelingslanden stuiten regelmatig op een gebrek aan kennis, zowel op het terrein van management als specifieke technische kennis omtrent zaken als productieprocessen en marktontwikkeling. De volgende drie instrumenten hebben voornamelijk tot doel kennis over te dragen aan bedrijven in ontwikkelingslanden:

- Investeringsbevordering en Technische Assistentie (IBTA)
- Programma Samenwerking Opkomende Markten (PSOM)
- Programma Uitzending Managers (PUM)

Nederland zal met kracht en inventiviteit proberen om ontwikkelingslanden te steunen bij het verbeteren van hun ondernemings- en investeringsklimaat. Hierbij zullen lokale en Nederlandse ondernemers nauw betrokken worden. De inzet van PSOM zal in het licht van de recente evaluatie worden versterkt.

Opbouw van handelscapaciteit bij ondernemers in ontwikkelingslanden
Het Centrum ter Bevordering van de Import uit ontwikkelingslanden (CBI) is het belangrijkste bilaterale instrument om het bedrijfsleven in ontwikkelingslanden te informeren over exportmogelijkheden naar westerse landen. Het CBI geeft voorlichting over exportmogelijkheden naar Europa

en andere markten en toegangseisen tot deze markten. In 2003 zal het CBI mogelijkheden onderzoeken om zijn diensten ook ter beschikking te stellen aan handelsbevorderende organisaties in ontwikkelingslanden, waarbij wordt gestreefd naar koppeling van databases van vergelijkbare instellingen in andere landen. Ook wordt onderzocht in hoeverre de samenwerking met organisaties als de EU, de WTO en andere spelers kan worden verbeterd.

Vergroten van de investeringscapaciteit

Voor het vergroten van de investeringscapaciteit in ontwikkelingslanden staan de volgende twee instrumenten ter beschikking: participaties in en leningen aan bedrijven en financiële instellingen door de Financieringsmaatschappij Ontwikkelingslanden (FMO) en de ondersteuning van investeringen in de sociale en fysieke infrastructuur door middel van subsidiëring van ontwikkelingsrelevante export transacties (ORET/MILIEV). De FMO concentreert zich op de financiële sector (banken, leasemaatschappijen, verzekeringsbedrijven en hypotheekinstellingen) en de sectoren energie, infrastructuur en informatie- en communicatietechnologie (ICT). Naast de reguliere bijdrage aan het Ontwikkelingsfonds – die in 2005 afloopt – worden aan de FMO ook meerdere doelsubsidies verstrekt, teneinde de FMO als financieringsloket in staat te stellen ontwikkelingsrelevante maar zeer risicovolle investeringen te ondersteunen.

De ondersteuning via de ORET/MILIEV-regeling, die sinds maart 2002 onder mandaat door FMO/NIO wordt uitgevoerd, wordt voortgezet. De regeling maakt het voor ontwikkelingslanden mogelijk commercieel niet-haaltbare maar economisch renderende investeringen te doen in de fysieke en sociale infrastructuur, voor zover deze een Nederlandse importcomponent hebben.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 12, Samenwerking met het bedrijfsleven (bedragen x EUR 1000)		2001		2002		2003	
Begroting/artikel/omschrijving		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	12.1 Bedrijfslevenprogramma	93 055	93 055	126 445	126 445	136 381	136 381
	12.2 FMO	50 591	0	84 693	29 002	102 600	49 462
	12.3 CBI	10 534	10 534	13 518	13 518	13 776	13 776
	Totaal	154 180	103 589	224 656	168 965	252 757	199 619

In verband met deelname in het *Emerging Africa Infrastructure Fund* (EAIF, voorheen APIFF) is het uitgavenbudget voor het bedrijfslevenprogramma verhoogd met 5,8 miljoen euro per jaar. Het EAIF is een Brits initiatief, gericht op het katalyseren van private middelen voor de financiering van infrastructuur in Afrika. Verder is sprake van een verhoging van de bijdrage aan het CBI. De programma-activiteiten van het Centrum tot Bevordering van de Import uit ontwikkelingslanden (CBI) worden steeds meer op maat gesneden. Deze «tailormade» programma's zijn duurder dan standaardprogramma's.

5.13 Beleidsthema 13: Bilaterale betrekkingen op het gebied van politiek, economie en milieu

Doelstelling

Bij de politieke belangenbehartiging gaat het vooral om de verwezenlijking van de Nederlandse politieke doelstellingen in relatie tot derde landen. De behartiging van economische belangen betreft het bevorderen van de Nederlandse buitenlandse handel en investeringen en van de markttoegang van het Nederlandse bedrijfsleven in het buitenland. Het betrekken van milieubelangen in bilaterale betrekkingen met landen is gericht op het bijdragen aan duurzame ontwikkeling in die landen, mede gezien het grensoverschrijdende karakter van milieuproblematiek.

Uitwerking

Bevordering politieke betrekkingen

Bij de invulling van de bilaterale betrekkingen staat het kabinet een aantal instrumenten ter beschikking, waaronder staats- en officiële bezoeken, werkbezoeken, ontmoetingen in multilateraal verband, culturele en wetenschappelijke uitwisselingen, het organiseren van handelsmissies, de inzet van het postennet en het aangaan van partnerschappen (bijvoorbeeld voor het organiseren van gezamenlijke evenementen).

Genoemde instrumenten worden steeds in verschillende samenstelling en intensiteit ingezet om de bilaterale relaties met verschillende landen te onderhouden en/of te versterken. Het Nederlandse beleid ten aanzien van West-Europa wordt mede bepaald door het steeds toenemende belang van de bilaterale betrekkingen bij de besluitvorming in met name de EU. Met Midden-Europa worden de bilaterale betrekkingen versterkt met het oog op het komende EU-lidmaatschap. Ook in 2003 zal de extra impuls voor het brede scala aan bilaterale betrekkingen met de Russische Federatie benut kunnen worden die is uitgegaan van het staatsbezoek van Hare Majesteit de Koningin aan de Russische Federatie in 2001. Op basis van het Gezamenlijk Nederlands-Russisch Actieprogramma 2001–2003, ondertekend tijdens dit staatsbezoek, wordt gewerkt aan de versterking en uitbreiding van de algemene bilaterale samenwerking en de politieke dialoog met de Russische Federatie. De strijd tegen het terrorisme leidt tot verdere versterking van de transatlantische samenwerking met de Verenigde Staten en Canada – en wel op een breed scala aan beleids-terreinen zoals politiek, handel, militair, politie en justitie. Uiteraard spelen ook de relaties met andere landen buiten het Europese continent een belangrijke rol.

Ondersteuning Nederlands Bedrijfsleven

Voor een gezonde groei van de Nederlandse economie is het van belang dat Nederlandse bedrijven hun weg naar het buitenland goed weten te vinden. De primaire verantwoordelijkheid hiervoor ligt vanzelfsprekend bij het bedrijfsleven zelf; de overheid speelt vooral een kaderscheppende rol, gericht op versterking van het nationale en internationale ondernemersklimaat. Binnen het economisch buitenlandbeleid is een aantal redenen om, naast de inzet voor versterking van de internationale economische rechtsorde en marktwerking, het Nederlandse bedrijfsleven dat actief is op buitenlandse markten direct te ondersteunen. Het gaat hierbij om de aanpak van specifieke marktimperfecties of marktverstoringen. Zo wordt het Nederlandse bedrijfsleven op buitenlandse markten nog steeds geconfronteerd met (handels)belemmeringen en overheidsgesteunde

concurrentie. Begin 2002 is een benchmarkonderzoek uitgevoerd van het financieel buitenlandinstrumentarium. Belangrijkste conclusie van dit onderzoek is dat het Nederlands financieel buitenlandinstrumentarium ten opzichte van het buitenland redelijk concurrerend is. Geconstateerde verschillen kunnen echter voor individuele ondernemingen en/of sectoren uitermate relevant zijn.

Milieu-activiteiten

Internationale samenwerking op het gebied van milieu krijgt vorm door het leveren van een bijdrage aan het realiseren van een duurzame ontwikkeling door middel van het optimaal benutten van de internationale kaders. Hierbij wordt niet alleen de duurzame ontwikkeling in Nederland maar ook die daarbuiten ten doel gesteld. Internationaal milieubeleid is één van de aspecten van het buitenlands beleid waarin een aantal Nederlandse belangen samenkomt. Hardnekkige milieuproblemen en daarmee samenhangende transitie, als energie en klimaat, behoud van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen, en een duurzame landbouw zijn niet te realiseren zonder slagvaardige internationale inzet. Het Nederlands bedrijfsleven beschikt over de nodige kennis en expertise om een belangrijke plaats te kunnen veroveren op het gebied van milieu-investeringen. Een voorbeeld hiervan is het Programma «Partners voor Water», waarin de bevordering in het buitenland van integraal en duurzaam waterbeheer en de (internationale) waterrechtsorde samengaan met het creëren van kansen voor de Nederlandse bedrijven en kennisinstituten en het uitwisselen van kennis en ervaring met andere overheden, bedrijven, kennisinstituten en organisaties.

Postennet

Bij de integratie en coördinatie van het buitenlandbeleid spelen de posten een vooruitgeschoven rol. Zij hebben een antennefunctie vanuit het land van vestiging, hebben zicht op de Nederlandse inspanningen en de effecten ervan in het betreffende land en adviseren vanuit deze positie, met inbreng van attachés van vakdepartementen binnen de ambassade. Het postennet wordt regelmatig getoetst zowel op adequate personele bezetting als op de inzet op bepaalde thema's. In 2003 zal de gehele presentie in de Verenigde Staten aan een nader onderzoek worden onderworpen en zal de economische functie in Duitsland worden geëvalueerd. De Nederlandse inzet gericht op het hebben van posten in alle landen van de Europese Unie wordt afgerond met de opening van ambassades in Cyprus en in Malta. Het Nederlandse netwerk van economische steunpunten is opgezet in het kader van de intensivering van de economische functie van de Nederlandse vertegenwoordigingen en zijn bedoeld om het Nederlandse bedrijfsleven te ondersteunen bij het betreden van een voor Nederland economisch belangrijke markt/regio. Van dit netwerk van 16 economische steunpunten, zullen volgend jaar de in China functionerende steunpunten worden geëvalueerd.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 13, Nederlandse bilaterale belangen op politiek, economisch en milieu gebied (bedragen x EUR 1000)

Begroting/artikel/omschrijving	2001		2002		2003	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ 13.1 Programma kleine projecten	6 908	5 307	8 849	4 673	8 849	4 744
13.2 POBB/Algemeen	7 227	0	4 459	0	5 657	0
13.3 Voorzitterschappen en staatsbezoeken	2 902	0	2 961	0	9 030	0
13.4 Diverse bijdragen	392	0	431	0	434	0
13.5 Internationale manifestaties	284	0	227	0	227	0
Defensie 11.03 Overige IS (WEU-voorzitterschap)	571	0	0	0	0	0
VROM 11.29.02-03 Internationale samenwerking milieu	5 305	381	5 666	381	5 490	381
VenW 14 Waterbeheer	0	0	13 885	0	7 499	0
22 Algemene uitvoeringsorganisatie	4 869	0	0	0	5 297	0
EZ 2.20 Ontwikkeling innovatie in de markt	2 326	0	3 414	0	3 449	0
5.01 Algemeen	611	0	2 058	0	1 985	0
5.30 Ned. presentie op buitenl. markten	228 909	35 924	169 931	5 973	172 424	5 085
21.30 Materieel algemeen	2	0	0	0	0	0
LNV 04.01.01 Versterking agro-foodcomplex (masterplan Duitsland)	1 407	0	1 407	0	0	0
Div.Dept. Attachés	47 077	0	47 311	0	47 318	0
Totaal	308 790	41 612	260 599	11 027	267 588	10 210

In 2001 werd voor Exportfinanciering Indonesië (vallend onder artikel 05.30) meer aan ODA-middelen uitgegeven dan oorspronkelijk was geraamd. Dit betreft de kasuïtfinanciering van oude verplichtingen. Via de eindejaarsmarge is de hieruit voortvloeiende negatieve correctie verwerkt op de begrotingscijfers van artikel 05.30 voor 2002, 2003 en 2004.

5.14 Beleidsthema 14. Asiel, migratie en consulaire dienstverlening

Doelstelling

Het beleidsthema kent twee algemene doelstellingen:

- het leveren van een bijdrage aan het reguleren van het vreemdelingenverkeer, zowel van het legale personenverkeer en van migranten als van de toestroom van asielzoekers en het tegengaan van illegale migratie;
- het verlenen van consulaire diensten aan Nederlanders in het buitenland.

Uitwerking

Personenverkeer en migratie

De bijdrage aan de regulering van het vreemdelingenverkeer door het Ministerie van Buitenlandse Zaken richt zich op de advisering ten aanzien van de toelating van vreemdelingen en asielzoekers en het tegengaan van illegaal verblijf en waar nodig het bevorderen van terugkeer. Voorts wordt een bijdrage geleverd aan het ontwerpen van beleid terzake in EU-kader.

Het beleid richt zich onder meer op de volgende aspecten:

- het binnen wettelijke termijnen toetsen van aanvragen voor een visum, het nemen van een kwalitatief verantwoorde beslissing en het klantgericht afwickelen ervan;
- het uitbrengen van kwalitatief hoogwaardige algemene ambtsberichten;

- het uitbrengen van kwalitatief hoogwaardige individuele ambtsberichten; hieronder vallen ook onderzoeken ten behoeve van de identiteitsvaststelling van alleenstaande minderjarige asielzoekers;
- het bevorderen van de terugkeer van uitgeprocedeerde en afgewezen asielzoekers naar hun land van herkomst;
- documentsfraudebestrijding, onder andere met betrekking tot identiteitsfraude;
- verdere ontwikkeling van het EU-kader van het asiel- en migratiebeleid, met speciale aandacht voor het harmoniseren van regelgeving voor de toelating en opvang van asielzoekers en het tegengaan van illegale migratie.

Consulaire dienstverlening

De consulaire dienstverlening aan Nederlanders in het buitenland richt zich onder meer op:

- het uitvoering geven aan regels van het Nederlandse nationaliteitsrecht, personen- en familierecht, internationaal privaatrecht;
- het faciliteren van verzoeken inzake internationale rechtshulp;
- het uitvoering geven aan regels van de Nederlandse paspoortwet en aanverwante regelgeving;
- het faciliteren van in het buitenland woonachtige Nederlanders om deel te nemen aan Tweede Kamer verkiezingen en verkiezingen voor het Europese Parlement;
- het verlenen van adequate consulaire begeleiding aan in het buitenland gedetineerde Nederlanders; als uitvloeisel van de rondetafelconferentie die hierover in oktober 2001 is gehouden is sinds 1 januari 2002 een aantal nieuwe begeleidingsnormen van kracht;
- het verlenen van snelle en adequate hulp aan Nederlanders in nood, bijvoorbeeld als gevolg van beroving, ziekenhuisopname, overlijden, rampen en andere calamiteiten;

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 14, Asiel, migratie en consulaire dienstverlening (bedragen x EUR 1000)		2001		2002		2003	
Begroting/artikel/omschrijving		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	14.1 Opvang asielzoekers	163 468	163 468	104 144	104 144	194 420	194 420
	14.2 Asiel en migratie	1 426	0	1 788	0	1 788	0
	14.3 Consulaire dienstverlening	2 026	0	1 964	0	1 860	0
	14.4 Gedetineerdenbegeleiding	703	0	1 224	0	1 180	0
	14.5 Overig	2 704	0	9 110	0	4 345	0
	Totaal	170 327	163 468	118 230	104 144	203 593	194 420

Naar aanleiding van nieuwe ramingen van de instroom van asielzoekers (22 000) is op aanwijzing van het Ministerie van Justitie de ODA-bijdrage in de kosten voor opvang van asielzoekers voor 2002 en latere jaren met circa 60 miljoen euro verlaagd. Conform het strategisch Akkoord is thans vanaf 2003 sprake van hogere uitgaven bij de opvang van asielzoekers doordat deze toerekening voortaan gebaseerd wordt op de werkelijke kosten.

5.15 Beleidsthema 15: Internationaal Cultuurbeleid

Doelstelling

Het internationale cultuurbeleid is gericht op de versterking van het internationaal cultureel profiel van Nederland en de verdieping van de culturele betrekkingen met een aantal prioritaire landen en regio's.

Uitwerking

De ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en Buitenlandse Zaken zijn samen verantwoordelijk voor het internationaal cultuurbeleid (ICB).

Bevordering Nederlandse cultuuruitingen in het buitenland

De posten vervullen een belangrijke rol bij de implementatie van het internationaal cultuurbeleid. Op dertien posten in een aantal ICB-prioriteitslanden (Parijs, Berlijn, Londen, Rome, Boedapest, Praag, Moskou, Pretoria, Tokio, Madrid, Jakarta, Ottawa en New York) is de culturele functie versterkt. Naast de «makelaarsrol» die de posten vervullen beschikken zij tevens over een «eigen» cultuurbudget (Programma Culturele Ambassade Projecten, PCAP) en hebben meerjarige cultuurbeleidsplannen opgesteld. Posten in andere landen kunnen via het Programma Internationaal Cultuur Beleid (PICB) lokaal culturele projecten financieel ondersteunen.

Nederland als ontmoetingsplaats voor de kunstwereld

In het programma «Nederland vrijhaven» wordt de bekendheid van Nederland als ontmoetingsplek voor kunst en cultuur bevorderd. In 2003 zal in dit kader ondersteuning worden gegeven aan onder meer buitenlandse presentaties in Nederland, internationale coproducties, grote internationale culturele conferenties in Nederland en internationale festivals.

Gemeenschappelijk cultureel erfgoed

Het belangrijkste aspect, ook in 2003, is het gemeenschappelijk met de partnerlanden werken aan het duurzaam behoud van het cultureel erfgoed. Prioriteit wordt daarbij toegekend aan landen waar in meerdere erfgoedsectoren aanknopingspunten voor samenwerking bestaan. Dit zijn India, Indonesië, Sri Lanka, Ghana, Suriname, Rusland en Zuid-Afrika. Het afsluiten van landenspecifieke raamwerken met de nationale overheid van de prioriteitslanden blijft daarbij voor Nederland het uitgangspunt. Het is de bedoeling om met Zuid-Afrika, Sri Lanka en Ghana in 2003 landenspecifiek beleidskaders af te sluiten.

Het bevorderen van de zichtbaarheid van de Nederlandse cultuurinbreng

Dit wordt ook in 2003 met name gerealiseerd via deelname aan groot-schalige culturele manifestaties, die zonder ondersteuning vanuit HGIS-cultuurmiddelen niet mogelijk zou zijn. Door een zichtbare, gebundelde culturele inbreng wil Nederland bijdragen aan zijn internationale culturele profilering. De Nederlandse presentie in Sint Petersburg in 2003 ter ere van het 300 jarig bestaan van de stad is daar een mooi voorbeeld van.

Budgettaire allocatie

Beleidsthema 15, Internationaal cultuurbeleid (bedragen x EUR 1000)

Begroting/artikel/omschrijving	2001		2002		2003	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
AZ 02 Wereldtentoonstelling	908	0	0	0	0	0
BZ 15.1 Internationaal cultuurbeleid	9 586	0	12 929	0	12 566	0
15.2 Bijdragen aan instituten	1 447	0	1 536	0	1 453	0
OCW 14.05 Cultuur: overig	1 481	0	1 481	0	1 481	0
Totaal	13 422	0	15 946	0	15 500	0

Voor ICB is ruim 12 miljoen euro beschikbaar op de begroting van Buitenlandse Zaken. Van dit bedrag is bijna de helft gedelegeerd naar culturele fondsen en instellingen.

5.16 Beleidsthema 16: Overige uitgaven

Onder het thema «overige uitgaven» zijn die uitgaven gegroepeerd die niet binnen één van de inhoudelijke beleidsthema's kunnen worden ondergebracht. De uitgaven betreffen met name de apparaatsuitgaven van Buitenlandse Zaken. Daarnaast is hier opgenomen de post «HGIS-indexering» waar toekomstige loon-, prijs- en koersontwikkelingen uit moeten worden gecompenseerd. Tot slot bevat dit thema de post «nader te verdelen».

Beleidsthema 16, Overige (bedragen x EUR 1000)

Begroting/artikel/omschrijving	2001		2002		2003	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ 16.1 Geheim	5	0	0	0	0	0
17.1 HGIS-indexering	0	0	0	0	27 231	0
17.2 Onvoorzien	26	0	136	0	136	0
18.1 Apparaatsuitgaven	595 895	162 000	673 800	196 724	631 738	197 546
18.2 Koersverschillen	900	900	390	101	390	108
AP Nader te verdelen	0	0	19 764	0	- 31 368	0
Totaal	596 826	162 900	694 090	196 825	626 627	197 654

Van de post HGIS-indexering werd in verband met loon-, prijs- en koersontwikkelingen de tranche 2002 overgeboekt naar HGIS-artikelen op de diverse begrotingen waaronder artikelen op de begroting van Buitenlandse Zaken. Als gevolg hiervan namen de begrotingsbedragen voor apparaatsuitgaven toe. Daarnaast is er sprake van hogere apparaatsuitgaven onder meer door toewijzing van middelen voor onderhoud, renovatie en nieuwbouw van ambassades, consulaten-generaal en permanente vertegenwoordigingen en een verhoging van de middelen voor automatisering in verband met de uitbreiding van de transportcapaciteit van het netwerk en de uitrol van Piramide. De begrotingsraming voor 2002 is hoger dan die voor 2003 omdat bij Miljoenennota 2001 begrotingsbedragen voor 1999 (eindejaarsmarge) en 2000 ten behoeve van onder meer automatisering en bouwkundige projecten zijn doorgeschoven naar 2001 en 2002.

BIJLAGE 1

De HGIS verticaal: wijzigingen na de Miljoenennota 2002 (bedragen in mln EUR)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
HGIS-uitgaven						
Stand Miljoenennota 2002	5 316,3	5 364,9	5 577,5	5 770,9	5 920,9	
Macrobijstellingen (BNP-mutaties)	- 123,4	- 49,6	54,6	114,5	152,1	
Eindejaarsmarge	80,7	42,1	- 28,5	23,0		
Overboekingen van/naar HGIS	98,2	- 11,4	- 19,6	- 27,4	22,2	
Desalderingen	27,4	12,5	- 0,7	- 1,0	- 2,2	
Totaal uitgaven stand Miljoenennota 2003	5 399,2	5 358,5	5 583,3	5 880,0	6 093,0	6 323,8
HGIS-ontvangsten						
Stand Miljoenennota 2002	57,4	55,7	55,5	56,2	56,2	
Desalderingen	27,4	12,5	- 0,7	- 1,0	- 2,2	
Totaal ontvangsten stand Miljoenennota 2003	84,8	68,2	54,8	55,3	54,1	54,1
Saldo HGIS-uitgaven en ontvangsten	5 314,5	5 290,3	5 528,5	5 824,8	6 038,9	6 269,7
Correctie eindejaarsmarge '99, '00, '01	- 110,1	- 35,0	28,5	- 23,0		
Gecorrigeerd HGIS-saldo	5 204,4	5 255,3	5 557,0	5 801,8	6 038,9	6 269,7
BNP o.b.v. MEV (in mld EUR)	446,2	469,5	496,3	519,6	541,4	562,6
HGIS in % van het BNP	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1

BIJLAGE 2
De HGIS horizontaal: meerjarencijfers per begrotingsartikel

a. De HGIS-uitgaven per begroting en artikel. Realisaties 2001, vermoedelijke uitkomsten 2002 en begrotingsramingen 2003 t/m 2007 (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
III Algemene Zaken														
2 Wereldtentoonstelling	908			0										
<i>Totaal</i>	<i>908</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
V Buitenlandse Zaken														
1 Internationale ordening														
1 Verenigde Naties	45 163	12 295	52 184	13 972	52 184	13 972	52 184	13 972	52 184	13 972	52 184	13 972	52 184	13 972
2 OESO	3 978	454	4 733	454	4 812	454	5 013	454	5 191	454	5 010	454	5 010	454
3 Bijdragen internationaal recht	3 817		4 896		2 979		2 415		2 179		2 179		2 179	
4 AIV	454	123	431	112	431	119	431	119	431	119	431	119	431	119
5 Overige bijdragen	163		299		255		255		180		180		180	
6 Internationaal Strafhof			19 014		19 101		6 263		10 263		10 363		10 788	
2 Vrede, veiligheid en conflictbeheersing														
1 NAVO	3 808		6 148		6 348		6 348		6 348		6 348		6 348	
2 WEU	1 719		1 281		1 281		1 281		1 281		1 281		1 281	
3 OVSE	4 271		4 373		5 378		5 478		5 478		5 478		5 478	
4 OPCW	1 005		1 175		1 175		1 128		1 128		1 128		1 128	
5 CTBTO	1 384		1 963		1 963		1 963		1 963		1 963		1 963	
6 Vredesfondsen	8 069		10 210		10 210		6 807		6 807		6 807		6 807	
7 POBB/VB	2 642		5 883		3 710		3 601		3 492		3 437		3 437	
8 Subsidies en bijdragen	2 873		2 779		2 761		2 727		2 962		2 962		2 962	
3 Humanitaire hulp														
1 Noodhulp ontwikkelingslanden	144 176	144 176	146 052	146 052	113 445	113 445	111 176	111 176	108 907	108 907	108 907	108 907	108 907	108 907
2 Noodhulp niet-DAC landen	4 338		4 538		4 538		4 538		4 538		4 538		4 538	
3 Ontmijnings- en kleine wapenfonds	16 056	16 056	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882
4 VN-vluchtelingenprogramma's	58 249	58 249	52 698	52 698	52 698	52 698	52 698	52 698	52 698	52 698	52 698	52 698	52 698	52 698
5 Wereldvoedselprogramma	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227	27 227
6 Internationaal Comité Rode Kruis	172		172		172		172		172		172		172	
4 Goed bestuur, mensenrechten en Vredesopbouw														
1 Centraal programma GMV in ontwikkelingslanden	26 160	26 160	48 213	48 213	44 666	44 666	48 758	48 758	50 874	50 874	36 966	36 966	19 966	19 966
2 Matra/goed bestuur	30 654		33 752		33 757		33 357		32 661		32 461		32 461	
3 POBB/MR	884		684		908		908		908		908		908	
4 Gemeente Initiatieven	2 541	2 541	2 768	2 768	2 496	2 496	2 496	2 496	2 496	2 496	2 496	2 496	2 496	2 496
5 Europese Integratie														
5 Matra/pre-accessie	9 941		11 850		15 429		15 244		15 011		14 896		14 896	

a. De HGIS-uitgaven per begroting en artikel. Realisaties 2001, vermoedelijke uitkomsten 2002 en begrotingsramingen 2003 t/m 2007 (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA
6 Raad van Europa	7 338		7 782	7 782	7 782	7 782	7 782	7 782	7 782	7 782	7 782	7 782	7 782	
7 Europese bewustwording	741		468	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	
6 Bilaterale ontwikkelingsamenwerking														
1 Landenspecifieke sectorale samenwerking	693 599	693 599	771 263	771 263	705 587	705 587	789 650	789 650	846 955	846 955	846 955	846 955	846 955	846 955
2 Thematische samenwerking	185 248	185 248	86 412	86 412	92 845	92 845	88 159	88 159	100 649	100 649	94 524	94 524	94 524	94 524
3 Macro-georiënteerde programmahulp	455 820	455 820	266 303	266 303	226 232	226 232	303 497	303 497	483 723	483 723	698 919	698 919	927 122	927 122
4 Deskundigenprogramma	24 781	24 781	20 515	20 515	17 115	17 115	17 115	17 115	17 115	17 115	17 115	17 115	17 115	17 115
5 Garanties Internationale Samenwerking	21 309		15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882	15 882
6 Rentesubsidies en apparaatskosten NIO	65 281	2 614	64 072	3 763	60 012	1 977	57 743	1 977	57 743	1 977	57 743	1 977	57 743	1 977
8 Macro-steun niet-DAC landen	5 056		8 917	8 917	8 917	8 917	8 917	8 917	8 917	8 917	8 917	8 917	8 917	8 917
7 EU-fondsen														
1 Europees Ontwikkelingsfonds	43 391	43 391	71 045	71 045	100 071	100 071	105 071	105 071	105 071	105 071	105 071	105 071	105 071	105 071
8 VN-instellingen														
1 UNDP	83 950	83 950	93 025	93 025	93 025	93 025	93 025	93 025	93 025	93 025	93 025	93 025	93 025	93 025
2 UNICEF	43 502	43 502	47 300	47 300	44 700	44 700	47 300	47 300	44 700	44 700	47 300	47 300	44 700	44 700
3 UNFPA	78 051	78 051	60 538	60 538	58 538	58 538	58 538	58 538	58 538	58 538	58 538	58 538	58 538	58 538
4 UNIFEM/INSTRAW	3 857	3 857	3 789	3 789	3 789	3 789	3 789	3 789	3 789	3 789	3 789	3 789	3 789	3 789
5 UNAIDS	23 370	23 370	17 924	17 924	17 924	17 924	17 924	17 924	17 924	17 924	17 924	17 924	17 924	17 924
6 UNCDF	7 261	7 261	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260
7 UNEP	4 992	4 374	7 392	6 532	8 268	7 408	11 565	10 705	11 792	10 932	11 792	10 932	11 792	10 932
8 GEF/Montreal Protocol	17 897	13 423	19 579	14 684	20 278	15 208	15 307	11 480	35 659	26 744	32 813	24 610	32 813	24 610
9 Verwoestijningsverdrag	178	178	259	259	259	259	259	259	259	259	259	259	259	259
10 IFAD	14 975	14 975	11 823	11 823	9 400	9 400	9 400	9 400	9 400	9 400	9 400	9 400	9 400	9 400
11 Gemeenschappelijk grondstoffenfonds	255	255	661	661	408	408	408	408	408	408	408	408	408	408
12 Speciale multilaterale activiteiten VN	145 817	145 817	88 001	88 001	87 749	87 749	73 491	73 491	80 170	80 170	80 170	80 170	80 170	80 170
13 Multilateraal deskundigenprogramma	19 722	19 722	24 211	24 211	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000
9 Internationale Financiële Instellingen														
1 Partnership Programma's Wereldbankgroep	70 331	70 331	80 971	80 971	105 854	105 854	137 432	137 432	143 616	143 616	90 457	90 457	45 457	45 457
2 IMF/PRGF	10 211	10 211	10 210	10 210	10 210	10 210	10 210	10 210	4 538	4 538	4 538	4 538	4 538	4 538
3 Speciale multilaterale activiteiten IFI's	4 534	4 534	7 767	7 767	11 801	11 801	10 099	10 099	10 149	10 149	10 070	10 070	10 070	10 070
10 Samenwerking met maatschappelijke organisaties														
1 Medefinanciering particuliere organisaties	383 871	383 871	394 028	394 028	409 151	409 151	431 003	431 003	450 383	450 383	468 551	468 551	485 500	485 500
2 SNV	60 680	60 680	79 133	79 133	76 538	76 538	80 595	80 595	84 866	84 866	89 365	89 365	89 365	89 365
3 Kleine Plaatselijke activiteiten	4 538	4 084	4 538	4 084	3 630	3 630	3 176	3 176	3 630	3 176	3 630	3 176	3 176	3 176
4 Speciale activiteiten	50 914	50 914	94 717	94 717	117 330	117 330	105 330	105 330	87 330	87 330	87 330	87 330	87 330	87 330
5 Voorlichting op het terrein van OS	14 634	14 634	14 687	14 687	13 386	13 386	13 432	13 432	13 432	13 432	13 432	13 432	13 432	13 432
6 Communicatieprogramma	8 970	8 970	8 487	8 487	8 487	8 487	8 487	8 487	8 487	8 487	8 487	8 487	8 487	8 487
7 Onderzoekprogramma	24 127	24 127	24 822	24 822	23 572	23 572	23 572	23 572	24 822	24 822	24 822	24 822	24 822	24 822

a. De HGIS-uitgaven per begroting en artikel. Realisaties 2001, vermoedelijke uitkomsten 2002 en begrotingsramingen 2003 t/m 2007 (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
11 Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs														
1 Internationaal onderwijsprogramma	81 552	78 956	87 301	84 706	86 469	83 873	85 967	83 371	87 905	85 309	88 330	85 735	88 768	86 173
12 Samenwerking met het bedrijfsleven														
1 Bedrijfslevenprogramma	93 055	93 055	126 445	126 445	136 381	136 381	129 870	129 870	130 516	130 516	124 685	124 685	124 685	124 685
2 FMO	50 591	84 693	84 693	29 002	102 600	49 462	106 684	53 546	94 432	41 924	98 516	45 378	98 516	45 378
3 CBI	10 534	10 534	13 518	13 518	13 776	13 776	14 036	14 036	14 336	14 336	14 636	14 636	14 636	14 636
13 Politieke en Economische belangen-behartiging														
1 Programma kleine projecten	6 908	5 307	8 849	4 673	8 849	4 744	8 168	4 744	8 168	4 744	8 168	4 744	8 168	4 744
2 POBB/Algemeen	7 227	4 459	4 459	5 675	5 675	5 675	5 593	5 593	5 807	5 807	5 766	5 766	5 766	5 766
3 Voorzitterschappen en staatsbezoeken	2 902	2 902	2 961	9 030	9 030	9 030	20 440	20 440	7 521	7 521	2 984	2 984	2 984	2 984
4 Diverse bijdragen	392	431	431	434	434	434	434	434	434	434	434	434	434	434
5 Internationale manifestaties	284	227	227	227	227	227	908	908	908	908	908	908	908	908
14 Asiel, migratie en consulaire dienstverlening														
1 Opvang asielaanvragers	163 468	163 468	104 144	104 144	194 420	194 420	194 420	194 420	194 420	194 420	194 420	194 420	194 420	194 420
2 Asiel en migratie	1 426	1 426	1 788	1 788	1 788	1 788	1 788	1 788	1 788	1 788	1 788	1 788	1 788	1 788
3 Consulaire dienstverlening	2 026	1 964	1 964	1 860	1 860	1 860	1 860	1 860	1 860	1 860	1 860	1 860	1 860	1 860
4 Gedetineerdenbegeleiding	703	1 224	1 224	1 180	1 180	1 180	1 180	1 180	1 180	1 180	1 180	1 180	1 180	1 180
5 Overig	2 704	9 110	9 110	4 345	4 345	4 345	3 347	3 347	3 347	3 347	3 347	3 347	3 347	3 347
15 Internationaal cultuurbeleid														
1 Internationaal cultuurbeleid	9 586	12 929	12 929	12 566	12 566	12 566	12 566	12 566	12 452	12 452	12 452	12 452	12 452	12 452
2 Bijdragen aan instituten	1 447	1 536	1 536	1 453	1 453	1 453	1 453	1 453	1 453	1 453	1 453	1 453	1 453	1 453
16 Geheim														
1 Geheim	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17 Nominiaal en onvoorzien														
1 HGIS-indexering	0	0	0	0	27 231	27 231	54 457	54 457	81 684	81 684	108 911	108 911	136 138	136 138
2 Onvoorzien	26	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
18 Algemeen														
1 Apparaatuitgaven	595 895	162 000	673 800	196 724	631 738	197 546	642 584	196 161	628 847	192 835	633 749	192 767	633 324	192 767
2 Koersverschillen	900	900	390	101	390	108	390	108	390	108	390	108	390	108
Totaal	4 010 576	3 278 045	4 008 891	3 180 905	4 033 923	3 224 869	4 254 072	3 416 022	4 530 428	3 680 859	4 722 352	3 844 198	4 930 569	4 025 188
VI Justitie														
03 Preventie en handhaving/Europol														
07 Algemeen		2 028	10 498	10 498	7 850	7 850	7 941	7 941	19 830	19 830	15 111	15 111	15 111	15 111

a. De HGIS-uitgaven per begroting en artikel. Realisaties 2001, vermoedelijke uitkomsten 2002 en begrotingsramingen 2003 t/m 2007 (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
01 Bestuursdepartement/attachés	997		690		690		690		690		690		690	
01 Bestuursdepartement/bijdrage WIPO	176		141		141		141		141		141		141	
Totaal	3 201	0	11 329	0	8 681	0	8 772	0	20 661	0	15 942	0	15 942	0
VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties														
01.01 Grondwet en democratie/apparaat (attachés)	225		225		225		225		225		225		225	
Totaal	225	0	225	0	225	0	225	0	225	0	225	0	225	0
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen														
06.02 HBO: stimuleringsuitgaven	545		545		545		545		545		545		545	
07.02 WO: gesubsidieerde instellingen	47 439	46 663	47 435	46 661	47 640	46 863	47 640	46 863	47 640	46 863	47 640	46 863	47 640	46 863
07.04 WO: overige uitgaven	590		590		590		590		590		590		590	
08.01 Internationaal beleid: mobiliteit	2 070	635	2 070	635	2 070	635	2 070	635	2 070	635	2 070	635	2 070	635
08.01 Internationaal beleid: mobiliteit/attachés	109		109		109		109		109		109		109	
14.05 Cultuur: overig	1 481		1 481		1 481		1 481		1 481		1 481		1 481	
14.05 Cultuur: overig/attachés	90		90		90		90		90		90		90	
16.03 Onderzoek en wetenschappen: coörd. en samenwerking	454	454	454	454	454	454	454	454	454	454	454	454	454	454
Totaal	52 778	47 752	52 774	47 750	52 979	47 952	52 979	47 952	52 979	47 952	52 979	47 952	52 979	47 952
IXB Financiën														
01 Belastingen	697		692		692		692		692		692		692	
02 Belastingdienst (attachés)														
04 Internationale betrekkingen	1 134		1 122		1 122		1 122		1 122		1 122		1 122	
01 Personeel en materieel (attachés)	195 587	187 749	152 989	146 014	206 126	199 151	192 713	185 737	154 409	147 433	148 863	145 515	121 895	119 384
20 Mult. Ontw. Banken en Fondsen														
Totaal	197 418	187 749	154 803	146 014	207 940	199 151	194 527	185 737	156 223	147 433	150 677	145 515	123 709	119 384
X Defensie														
09 Vredesoperaties (additionele kosten)	144 517		204 632		118 956		118 956		118 956		118 956		118 956	
09 Vredesoperaties (VN-contributie)	53 773		59 445		59 445		59 445		59 445		59 445		59 445	
11 Internationale samenwerking	21 852		21 406		21 426		21 426		21 426		21 426		21 426	
03 Overige IS (attachés)	571													
03 Overige IS (WEU-voorzitterschap)														
Totaal	220 713	0	285 483	0	199 827	0	199 827	0	199 827	0	199 827	0	199 827	0

a. De HGIS-uitgaven per begroting en artikel. Realisaties 2001, vermoedelijke uitkomsten 2002 en begrotingsramingen 2003 t/m 2007 (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
XI Volkshuisvesting, RO en Milieubeheer														
11 Tegengaan klimaatverandering en 29.02-03 Internationale samenwerking milieu	5 305	381	5 666	381	5 490	381	5 584	381	5 584	381	5 584	381	5 584	381
30.01 Clean development mechanism	527		11 134		56 723		56 723		86 723		106 723		101 723	
99.91 Apparaat DGM (attachés)	347		304		304		304		304		304		304	
Totaal	6 179	381	17 104	381	62 517	381	62 611	381	92 611	381	112 611	381	107 611	381
XII Verkeer en Waterstaat														
01 Veiligheid goederenvervoer (IMO)	382		727		728		729		729		729		729	
09 Veilige luchtvaart (ICAO)	880		1 015		1 015		1 015		1 015		1 015		1 015	
14 Waterbeheer			13 885		7 499		7 238		431		431		431	
15 Effectieve telecommunicatie- en postmarkt (UPU/ITU)	1 861		2 037											
16 Meteorologie en seismologie (WMO)	748	25	744	28	736	27	736	27	736	27	736	27	736	27
21 Algemeen departement (attachés)	1 836		1 950		1 950		1 950		1 950		1 950		1 950	
22 Algemene uitvoeringsorganisatie	4 869		5 297		5 297		4 106		10 913		10 913		10 913	
Totaal	10 576	25	20 358	28	17 225	27	15 774	27	15 774	27	15 774	27	15 774	27
XIII Economische Zaken														
2 Innovatiekracht														
01 Algemeen (attachés)	2 088		2 403		2 436		2 467		3 118		3 149		3 149	
20 Ontwikkeling innovatie in de markt	2 326		3 414		3 449		3 535		3 192		3 634		3 988	
3 Ondernemingsklimaat														
10 Fysieke ruimte (contrib. World Tourist Org.)	206		208		208		208		208		208		208	
4 Energievoorziening														
01 Algemeen (bijdragen aan int. instituten)	1 081		1 482		1 482		1 482		1 482		1 482		1 482	
30 Joint Implementation			11 529		29 385		40 941		49 732		57 903		32 219	
5 BEB														
01 Algemeen	611		2 058		1 900		1 277		1 277		1 276		1 276	
10 Europese interne markt	2 700		3 000		3 000		3 000		3 000		3 000		3 000	
20 Multilaterale handels- en investerings-systeem	4 763		3 993		4 715		4 700		3 993		3 752		3 752	
30 Ned. presentie op buitenl. markten	228 909	35 924	169 931	5 973	172 424	5 085	150 482	0	153 231	1 214	149 996	908	147 392	
10 Effectieve telecommunicatie- en postmarkt (UPU/ITU)														
21.30 Materieel algemeen	2				2 037		2 037		2 037		2 037		2 037	
Totaal	242 686	35 924	198 018	5 973	221 036	5 085	210 129	0	221 270	1 214	226 437	908	198 503	0
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij														
04 Econ. perspectievolle agrotetens														

a. De HGIS-uitgaven per begroting en artikel. Realisaties 2001, vermoedelijke uitkomsten 2002 en begrotingsramingen 2003 t/m 2007 (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
01.01 Versterking agro-foodcomplex	1 407		1 407											
08 Kennisvoorziening														
08.01.01 Instandhouden onderwijsstelsel (ASC)	624	596	626	599	626	599	626	599	626	599	626	599	626	599
11 Algemeen														
01.03 Internationale contributies/FAO	6 289	3 321	6 523	3 379	6 523	3 379	6 523	3 379	6 523	3 379	6 523	3 379	6 523	3 379
01.03 Internationale contributies/UNEP	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243
01.04 Overige (CoP VI CBD)			1 361											
02.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	16 366		16 984		16 934		16 934		16 934		16 934		16 934	
Totaal	24 929	4 160	27 144	4 221	24 326	4 221	24 326	4 221	24 326	4 221	24 326	4 221	24 326	4 221
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid														
98.01.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	681		681		681		681		681		681		681	
Totaal	681	0	681	0	681	0	681	0	681	0	681	0	681	0
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport														
14.02.01 Algemeen, apparaatsuitgaven (attachés)	655		655		655		655		655		655		655	
Totaal	655	0	655	0	655	0	655	0	655	0	655	0	655	0
Toerekeningen														
EU-begroting	284 429	173 163	347 731	213 311	353 278	217 551	359 016	221 936	364 845	226 311	370 809	230 878	376 800	235 500
EKI-kwijtscheiding	40 250	40 250	254 285	254 285	206 596	206 596	181 596	181 596	181 596	181 596	181 596	181 596	181 596	181 596
Totaal	324 679	213 413	602 016	467 596	559 874	424 147	540 612	403 532	546 441	407 907	552 405	412 474	558 396	417 096
Aanvullende post														
Nader te verdelen			19 764		- 31 368		18 120		17 941		18 099		94 563	
TOTAAL UITGAVEN	5 096 204	3 767 449	5 399 245	3 852 868	5 583 521	3 905 833	5 583 310	4 057 872	5 880 042	4 289 994	6 092 990	4 455 696	6 323 760	4 614 249

b. De HGIS-ontvangsten per begroting en artikel. Realisaties 2001, vermoedelijke uitkomsten 2002 en begrotingsramingen 2003 t/m 2007 (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
V Buitenlandse Zaken							
1 Internationale ordening							
1.21 Doorberekening AIV aan Defensie	74	74	74	74	74	74	74
2 Vrede, veiligheid en conflictbeheersing							
2.20 Doorberek. subs. en bijdr. aan andere ministeries	816	816	816	816	816	816	816
2.21 Rest. contributies vrede, veiligh. en conflictbeh.	290	89	89	89	89	89	89
3 Humanitaire hulp							
3.20 Doorberekening ICRC aan Defensie	32	32	32	32	32	32	32
5 Europese integratie							
5.20 Restituties contributies	102						
6 Bilaterale ontwikkelingssamenwerking							
6.20 Inkomsten uit leningen OS en garantiebetalingen NIO	47 745	14 750	13 057	12 605	13 082	11 908	11 908
6.22 Diverse ontvangsten OS	14 793	30 500	21 176	8 176	8 176	8 176	8 176
8 VN-instellingen							
8.20 Doorberekening UNEP aan andere ministeries	860	860	860	860	860	860	860
12 Samenwerking met het bedrijfsleven							
12.20 Eenmalige ontvangst moederdepartement (m.b.t. CBI)							
14 Asiel, migratie en consulaire dienstverlening							
14.20 Kanselarijrechten en paspoortgelden	20 294	18 859	18 859	18 859	18 859	18 859	18 859
18 Algemeen							
18.20 Ontvangsten algemeen	11 187	10 057	10 057	10 057	10 057	10 057	10 057
<i>Totaal</i>	<i>96 193</i>	<i>76 037</i>	<i>65 020</i>	<i>51 568</i>	<i>52 045</i>	<i>50 871</i>	<i>50 871</i>
IXB Financiën							
07 Beheer materiële activa	7 083						
04 Internationale betrekkingen	40 802						
<i>Totaal</i>	<i>47 885</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
X Defensie							
09 Vredesoperaties	54 953	6 907	1 407	1 407	1 407	1 407	1 407
11 Internationale samenwerking							
<i>Totaal</i>	<i>54 953</i>	<i>6 907</i>	<i>1 407</i>	<i>1 407</i>	<i>1 407</i>	<i>1 407</i>	<i>1 407</i>
XIII Economische Zaken							
05 BEB							
5.10 Terugontvangsten Senter	53						
5.20 Ontvangsten kredieten en garanties	4 770	681	681	681	681	681	681
5.30 Ontvangsten EVD	790						
5.90 Diverse ontvangsten BEB	1 470	1 134	1 134	1 134	1 134	1 134	1 134
<i>Totaal</i>	<i>7 083</i>	<i>1 815</i>	<i>1 815</i>	<i>1 815</i>	<i>1 815</i>	<i>1 815</i>	<i>1 815</i>
TOTAAL ONTVANGSTEN	206 114	84 759	68 242	54 790	55 267	54 093	54 093

Berekening ODA-plafond 2003

(bedragen x miljoen EUR)	
Raming BNP 2003	469 530,0
Basisbedrag 0,8% BNP	3 756,2
Toevoeging geraamde aflossingen op ODA-leningen	147,6
Toevoeging geraamde ontvangsten OS	21,2
Bandbreedte 2000	- 11,9
Bandbreedte 2001	0,0
Bandbreedte EU-toerekening 2000	- 1,8
Verschil Koninkrijksrelaties	- 0,8
ODA-plafond 2003	3 910,6

BIJLAGE 4

Ontwikkelingssamenwerking: de ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

	2001	2002	2003	
Internationale ordening				
Verenigde Naties	15 641	17 379	17 378	V-01.01/XII-16/XIV-11.01.03
OESO	454	454	454	V-01.02
AIV	123	112	119	V-01.04
	<i>16 218</i>	<i>17 945</i>	<i>17 951</i>	
Humanitaire hulp				
Noodhulp ontwikkelingslanden	144 176	146 052	113 445	V-03.01
Ontmijnings- en kleine wapenfonds	16 056	15 882	15 882	V-03.03
VN-vluchtelingenprogramma's	58 249	52 698	52 698	V-03.04
Wereldvoedselprogramma	27 227	27 227	27 227	V-03.05
	<i>245 708</i>	<i>241 859</i>	<i>209 252</i>	
Goed bestuur, mensenrechten en vredesopbouw				
Centraal programma GMV in ontwikkelingslanden	26 160	48 213	44 666	V-04.01
Gemeente Initiatieven	2 541	2 768	2 496	V-04.04
	<i>28 701</i>	<i>50 981</i>	<i>47 162</i>	
Bilaterale ontwikkelingssamenwerking				
Landenspecifieke sectorale samenwerking	693 599	771 263	705 587	V-06.01
Thematische samenwerking	185 248	86 412	92 845	V-06.02
Macro-georiënteerde programmahulp	455 820	266 303	226 232	V-06.03
Deskundigenprogramma	24 781	20 515	1 715	V-06.04
Apparaatskosten NIO	2 614	3 763	1 977	V-06.06
EKI-kwijtschelding	40 250	254 285	206 596	Toerekening
	<i>1 402 312</i>	<i>1 402 541</i>	<i>1 234 952</i>	
EU-fondsen				
Europees Ontwikkelingsfonds	43 391	71 045	100 071	V-07.01
Toerekening EU-begroting	173 163	213 311	217 551	Toerekening
	<i>216 554</i>	<i>284 356</i>	<i>317 622</i>	
VN-instellingen				
UNDP	83 950	93 025	93 025	V-08.01
UNICEF	43 502	47 300	44 700	V-08.02
UNFPA	78 051	60 538	58 538	V-08.03
UNIFEM/INSTRAW	3 857	3 789	3 789	V-08.04
UNAIDS	23 370	17 924	17 924	V-08.05
UNCDF	7 261	7 260	7 260	V-08.06
UNEP	4 617	6 775	7 651	V-08.07/XIV-11.01.03
GEF/Montreal Protocol	13 423	14 684	15 208	V-08.08
Verwoestijningsverdrag	178	259	259	V-08.09
IFAD	14 975	11 823	9 400	V-08.10
Gemeenschappelijk grondstoffenfonds	255	661	408	V-08.11
Speciale multilaterale activiteiten VN	145 817	88 001	87 749	V-08.12
Multilateraal deskundigenprogramma	19 722	24 211	20 000	V-08.13
	<i>438 978</i>	<i>376 250</i>	<i>365 911</i>	
Internationale Financiële Instellingen				
Partnership Programma's Wereldbankgroep	70 331	80 971	105 854	V-09.01
IMF/PRGF	10 211	10 210	10 210	V-09.02
Speciale multilaterale activiteiten IFI's	4 534	7 767	11 801	V-09.03
Mult. Ontw. Banken en Fondsen	187 749	146 014	199 151	IXB-04.20
	<i>272 825</i>	<i>244 962</i>	<i>327 016</i>	
Samenwerking met maatschappelijke organisaties				
Medefinanciering particuliere organisaties	383 871	394 028	409 151	V-10.01
SNV	60 680	79 133	76 538	V-10.02
Kleine Plaatselijke Activiteiten	4 084	4 084	3 176	V-10.03
Speciale activiteiten	50 914	94 717	117 330	V-10.04
Voorlichting op het terrein van OS	14 634	14 687	13 386	V-10.05
Communicatieprogramma	8 970	8 487	8 487	V-10.06
Onderzoekprogramma	24 581	25 276	24 026	V-10.07 /VIII-16.03
	<i>547 734</i>	<i>620 412</i>	<i>652 094</i>	

Ontwikkelingssamenwerking: de ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

	2001	2002	2003	
Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs				
Internationaal onderwijsprogramma	80 187	85 940	85 107	V-11.01/XIV-08.01.01
WO: gesubsidieerde instellingen	46 663	46 661	46 863	VIII-07.02
	<i>126 850</i>	<i>132 601</i>	<i>131 970</i>	
<i>Samenwerking met het bedrijfsleven</i>				
Bedrijfslevenprogramma	93 055	126 445	136 381	V-12.01
FMO		29 002	49 462	V-12.02
CBI	10 534	13 518	13 776	V-12.03
	<i>103 589</i>	<i>168 965</i>	<i>199 619</i>	
Bilaterale betrekkingen op het gebied van politiek, economisch en milieu				
Programma kleine projecten	5 307	4 673	4 744	V-13.01
Internationale samenwerking milieu	381	381	381	XIA-11.29.02-03
Economische Samenwerking Indonesie	35 924	5 973	5 085	XIII-5.30
	<i>41 612</i>	<i>11 027</i>	<i>10 210</i>	
Asiel, migratie en consulaire dienstverlening				
Opvang asielzoekers	163 468	104 144	194 420	V-14.01
	<i>163 468</i>	<i>104 144</i>	<i>194 420</i>	
Overige				
Apparaatsuitgaven	162 900	196 825	197 654	V-18.01/02
	<i>162 900</i>	<i>196 825</i>	<i>197 654</i>	
Totaal ODA binnen HGIS	3 767 449	3 852 868	3 905 833	
ODA buiten HGIS (instituten LNV)	4 725	4 725	4 725	
TOTAAL ODA	3 772 174	3 857 593	3 910 558	

Ontwikkelingssamenwerking: de non ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

	2001	2002	2003	
Bilaterale ontwikkelingssamenwerking (rentesubsidies NIO en garanties OS)				
VN-instellingen (deel van GEF)	4 474	4 895	5 071	
Samenwerking met maatschappelijke organisaties (deel van KPA)				
	454	454	454	
Samenwerking op het terrein van internationaal onderwijs (huisvesting KIT)				
	2 596	2 595	2 596	
Samenwerking met het bedrijfsleven (FMO en POPM)				
	50 591	55 691	53 138	
Totaal non ODA binnen HGIS	142 091	139 826	135 176	

(bedragen x EUR 1000)	Realisaties 2001	Vermoedelijk beloop 2002	Ontwerp- begroting 2003	berekenwijze	nieuw begrotings- artikelnr.
ODA Natuur en Milieu					
<i>Bilaterale kanaal</i>					
Landenspecifieke sectorale samenwerking	138 723	174 724	163 115		V-6.1
<i>waarvan reguliere (19 plus 3) landen (sector milieu en transversaal milieu)</i>	<i>62 526</i>	<i>83 190</i>	<i>73 876</i>	<i>rapportage</i>	
<i>waarvan 13 milieulanden</i>	<i>50 814</i>	<i>66 150</i>	<i>66 393</i>	<i>rapportage</i>	
<i>waarvan milieu in overige landen¹</i>	<i>25 384</i>	<i>25 384</i>	<i>22 846</i>	<i>rapportage</i>	
Thematische samenwerking en noodhulp Programma Kleine Projecten	51 606 265	51 606 233	45 699 237	rapportage 5%	V-6.2 V-13.1
subtotaal bilaterale ODA Natuur en Milieu	190 594	226 563	209 051		
<i>Multilaterale kanaal</i>					
VN-instellingen					
– GEF-ODA/ Montreal Fund	13 423	14 684	15 208	100%	V-8.8
– UNEP	4 374	7 392	8 268	100%	V-8.7
– Verwoestijningsverdrag	178	259	259	100%	V-8.9
– UNDP ²	14 975	14 975	14 975	20%	V-8.1
				vrijwillige bijdrage	
– IFAD	1 498	1 182	940	10%	V-8.10
Internationale Financiële Instellingen					
– IDA en regionale ontwikkelingsbanken	15 814	11 358	16 772	10% IDA, 5% reg.	IXB-20
– Wereldbank Partnership Programma	21 099	23 884	35 751	30% WB PP	V-9.1
Europees Ontwikkelingsfonds	2 170	3 002	5 004	5%	V-7.1
subtotaal multilaterale ODA Natuur en Milieu	73 531	76 736	97 177		
<i>Particuliere kanaal</i>					
Speciale Activiteiten	44 226	44 226	59 419	rapportage	V-10.4
Bedrijfsleven					
– Miliev	28 756	26 193	26 193	rapportage	V-10.7
Maatschappelijke organisaties					
– MFO's ³	35 976	37 289	38 966	7,5% PSO 10% MFP	V-10.1
– SNV	9 102	10 903	11 481	15%	V-10.2
Onderwijs en onderzoeksorganisaties					V-11.1/VIII/XI/ XIV
– IO&O instituten	13 896	13 494	13 476	rapportage	V-10.4
– Natuur en Milieu Educatie	908	908	908	rapportage	
subtotaal particuliere ODA Natuur en Milieu	132 864	133 013	150 442		
Totaal ODA Natuur en Milieu	396 989	436 312	456 671		
Waarvan voor:					
– Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud (RTR)	46 313	46 313	46 313		
BNP (x mln)	431 080	446 160	469 530		
ODA Natuur en Milieu als % van het BNP	0,092	0,098	0,097		

(bedragen x EUR 1000)	Realisaties 2001	Vermoedelijk beloop 2002	Ontwerp- begroting 2003	berekenwijze	nieuw begrotings- artikelnr.
Non-ODA Natuur en Milieu					
Natuur en Milieu programma's					
Clean Development Mechanism	527	11 134	56 723	100%	XI-30.01
Joint Implementation	1 081	11 529	29 385	100%	XIII-4.30
GEF non-ODA	4 474	4 895	5 070	100%	V-8.8
Programma Internationaal Milieubeleid	4 924	5 285	5 109	100%	XI-11.29
Interdepartementaal waterbudget	4 869	13 885	7 499	100%	XII-14
Subtotaal	15 875	46 728	103 786		
Overig					
MATRA	5 861	7 957	6 000	rapportage	V-5.2
MATRA pre-accessie	2 795	3 529	3 000	rapportage	V-5.2
Programma Samenwerking Oost-Europa (PSO)	16 793	15 000	15 000	rapportage	XIII-5.30
POBB	4 042	17	pm	rapportage	V-2.7
Subtotaal	29 491	26 503	24 000		
Totaal non-ODA milieu	45 366	73 231	127 786		
TOTAAL MILIEU IN HGIS	442 355	509 543	584 457		

¹ betreft GMV-landen niet zijnde milieulanden, Suriname en landen waarvoor een exitstrategie geldt

² Het UNDP partnership programma doet geen uitgaven aan milieu en natuur. Derhalve wordt dit deel niet meer meegerekend bij het bepalen van de milieutoerekening. In het IS jaarverslag is dit voor 2001 nog wel gebeurd. Het gecorrigeerde bedrag voor 2001 in bovenstaande staat wijkt dus af van het IS jaarverslag 2001.

³ In de HGIS-nota 2003 wordt voor PSO een milieutoerekeningspercentage van 7,5% berekend. In het IS-jaarverslag 2001 werd PSO niet meegeerekend. Het gecorrigeerde bedrag voor 2001 in bovenstaande staat wijkt dus af van het IS jaarverslag 2001.

Lijst van afkortingen

ACBF	African Capacity Building Association
ACS	Landen in Afrika, in het Caraïbisch gebied en in de Stille Oceaan
ADEA	Association for the Development of Education in Africa
AfDB	African Development Bank
AfDF	African Development Fund
AIV	Adviesraad Internationale Vraagstukken
ALA	Azië en Latijns-Amerika
APEC	Asian Pacific Economic Organisation
ARF	Asian Regional Forum
ARTF	Afghanistan Reconstruction Trust Fund
AsDB	Asian Development Bank
AsDF	Asian Development Fund
ASEAN	Association of South East Asian Nations
ASEM	Asia-Europe Meeting
ASP	Academisch Samenwerkingsprogramma
AVVN	Algemene Vergadering der Verenigde Naties
BNP	Bruto Nationaal Product
CAP	Consolidated Appeal Process
CARDS	Community Assistance Programme for Reconstruction, Development and Stabilisation
CAS	Country Assistance Strategy
CAF	Ontwikkelingsbank voor Latijns-Amerika
CBI	Centrum voor de Bevordering van Import uit ontwikkelingslanden
CDB	Caraïbische Ontwikkelingsbank
CDF	Comprehensive Development Framework
CDM	Clean Development Mechanism CERUPT
CFAA	Country Financial Accountability Assessment
CIMIC	Civil and Military Co-operation
CNV	Christelijk Nationaal Vakverbond
CoCo	Coördinatie Commissie voor Europese Integratie en Associatieproblemen
CoP	Conferentie van Partijen bij Klimaatverdrag
CoRIA	Coördinatie Commissie voor Internationale Aangelegenheden
CSD	Commission on Sustainable Development
CSE	Verdrag inzake Conventionele Strijdkrachten in Europa
CSO	Civil Society Organization
CSP	Country Strategy Paper
CSP	Country Strategy Paper
CTBT(O)	Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty (Organisation)
CW	Chemische Wapens
CWV	Conventionele Wapensverdrag
DAC	Development Assistance Committee
DDR	Demobilisation Disarmament Reintegration
DOV	Duurzaam ontwikkelingsverdrag
EaIF	Emerging African Infrastructure Fund
EAPR	Euro-Atlantische Partnerschapsraad
EASA	European Air Safety Agency
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development
EBS	Eigentijds begrotingsstelsel
ECA	Economic Commission for Africa
ECAP	European Capabilities Action Plan

ECB	Europese Centrale Bank
ECE	Economic Commission for Europe
ECER	Expertise Centrum Europees Recht
ECHO	European Committee Humanitarian Office
ECLAC	Economic Commission for Latin America and the Caribbean
ECOMOG	West-Afrikaanse Vredesmacht
ECOSOC	Economic Community and Social Council
ECOWAS	Economic Community of West African States
EEG	Europese Economische Gemeenschap
EFA	Education for All
EFAG	Education Funding Agencies Group
EFTA	European Fair Trade Association
EG	Europese Gemeenschap
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EKI	Exportkredietverzekering en -investeringen
EMSA	European Maritime Safety Agency
EMU	Economische en Monetaire Unie
EOF	Europees Ontwikkelingsfonds
EPRD	European Programme for Reconstruction and Development
ER	Europese Raad
ESA	Europees Ruimte-agentschap
ESAF	Enhanced Structural Adjustment Facility
ESCAP	Economic and Social Commission for Asia and the Pacific
ESIP	Education Sector Investment Plan
EU	Europese Unie
EVD	Economische Voorlichtingsdienst
EVDB	Europese Veiligheids- en Defensiebeleid
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
EZ	Economische Zaken, ministerie van
FAO	Food and Agricultural Organisation
FIRST	Financial Sector Strengthening Initiative
FMO	Financieringsmaatschappij Ontwikkelingslanden
GBVB	Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid
GCA	Global Coalition for Africa
GEF	Global Environment Facility
GFATM	Global Fund to Fight Aids Tuberculosis and Malaria
GGF	Gemeenschappelijk Grondstoffen Fonds
GI	Gemeentelijke Initiatieven
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GMV	Goed bestuur, Mensenrechten en Vredesopbouw
HCNM	Hoge Commissaris inzake Nationale Minderheden
HDC	Handels Documentatie Centrum
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries
IAEA	International Atomic Energy Agency
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development
IBTA	Investeringsbevordering en Technische Assistentie
ICAO	International Civil Aviation Organization
ICB	Internationaal Cultuurbeleid
ICC	International Criminal Court
ICER	Interdepartementale Commissie Europees Recht
ICRC	Internationaal Comité van het Rode Kruis
ICT	Informatie- en communicatietechnologie

IDA	International Development Association
IDB	Inter-American Development Bank
IDEA	Institute for Support of Democracy and Electoral Assistance
IFAD	International Fund for Agricultural Development
IFC	International Finance Corporation
IFI	Internationale Financiële Instellingen
IFOR	Implementation Forces
IGAD	Intergovernmental Authority on Development
IGC	Intergouvernementele Conferentie
ILO	International Labour Organisation
IMD	Institute for Multi-party Democracy
IMF	International Monetary Fund
IMO	Intermediaire organisatie
IMO	International Maritime Organization
INSTRAW	International Research and Training Institute for the Advancement of Women
INTOSAI	International Organisation of Supreme Audit Institutions
IO	Internationaal Onderwijs
IOB	Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie
IOM	Internationale Organisatie voor Migratie
ISAF	International Security Assistance Force
ISOA	Institutionele Sector en Organisatie Analyse
ISPA	Instrument for Structural Policies for Pre-accession
ITC	International Trade Centre
ITU	International Trade Union
ITU	International Tourist Union
JBZ	Justitie en Binnenlandse Zaken
JI	Joint Implementation
KIT	Koninklijk Instituut voor de Tropen
KPA	Kleine Plaatselijke Activiteiten
MAP	Millennium Africa Programme
MATRA	(Programma) Maatschappelijke Transformatie
MDG	Millenium Development Goals
MEDA	Euro-Mediterraan Partnerschapprogramma
MERCOSUR	Gemeenschappelijke Markt van Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay
MFO	Medefinancieringsorganisatie
MFP	Medefinancieringsprogramma
MIGA	Multilateraal Agentschap voor Investeringsgaranties
MILIEV	Milieu en Economische Verzelfstandiging
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MOL	Minst Ontwikkeld Land
MOP	Meerjaren Ontwikkelingsplan
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NCDO	Nationale Commissie voor internationale samenwerking en Duurzame Ontwikkeling
NCM	Nederlandse Credietverzekeringsmaatschappij
NEPAD	New Partnership for African Development
NFP	Netherlands Fellowships Programme
NGO	Niet-Gouvernementale Organisatie
NGR	Nieuwe Generatie Reisdocumenten
NIMF	Nederlands Investerings Matching Fonds
NIO	Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden
NMP	Nationaal Milieubeleidsplan

NOVIB	Nederlandse Organisatie voor Internationale Bijstand
NPV	Non Proliferatieverdrag
NUFFIC	Netherlands Universities Foundation for International Cooperation
OAE	Organisatie van Afrikaanse Eenheid
OCHA	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
ODA	Official Development Assistance
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OPBW	Organisation for the Prohibition of Biological Weapons
OPCW	Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons
ORET	Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties
OS	Ontwikkelingssamenwerking
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (ook: OCSE: Organization for Security and Cooperation in Europe)
PCAP	Programma Culturele Ambassade Projecten
PEAP	Poverty Eradication Action Plan
PER	Public Expenditure Review
PHARE	EU-hulpprogramma voor bijstand aan Midden- en Oost-Europa
PICB	Programma Internationaal Cultuurbeleid
PIN	Programma Internationaal Natuurbeheer
PKP	Programma Kleine Projecten
POBB	Programma Ondersteuning Buitenlands Beleid
POPM	Particuliere Ontwikkelings Participatiemaatschappijen
PRBS	Poverty Reduction Budget Support
PRGF	Poverty Reduction and Growth Facility
PRSP	Poverty Reduction Strategy Papers
PSC	Politiek en Veiligheidscomité
PSI	Programma Samenwerking Indonesië
PSIA	Poverty and Social Impact Analyses
PSO	Partnerschap- en samenwerkingsovereenkomst
PSO	Programma Personele Samenwerking met Ontwikkelingslanden
PSOM	Programma Samenwerking Opkomende Markten
PUM	Project Uitzending Managers
RAWOO	Raad van advies voor het Wetenschappelijk Onderzoek in het kader van Ontwikkelingssamenwerking
RDBZ	Reglement Dienst Buitenlandse Zaken
REIA	Raad voor Europese en Internationale Aangelegenheden
REPA	Regional Economic Partnership Agreement
RNTC	Radio Nederland Training Centre
ROAR	Results-oriented Annual Report
RPER	Regeling Prestatiegegevens en Evaluatieonderzoek Rijksoverheid
RvE	Raad van Europa
SADC	Southern African Development Community
SAPARD	Special Assistance Programme for Agriculture and Rural Development
SER	Sociaal Economische Raad
SFOR	Stabilisation Forces
SICA	Stichting Internationale Culturele Activiteiten
SII	Samenwerking Internationale Instellingen
SNV	Nederlandse Ontwikkelingsorganisatie
SPA	Strategic Partnership with Africa

TACIS	Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States
TMF	Thematische Medefinanciering
TRIP	Trade Related Intellectual Property rights
UNAIDS	VN-Aidsprogramma
UNCDF	United Nations Capital Development Fund
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNDAF	United Nations Development Assistance Framework
UNDCP	United Nations International Drug Control Programme
UNDG	United Nations Development Group
UNDP	United Nations Development Programme
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
UNFPA	United Nations Population Fund
UNGPC	United Nations Global Programme against Corruption
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	United Nations Children's Fund
UNIDO	United Nations Industrial Development Organisation
UNIFEM	United Nations Development Fund for Women
UNIPTF	United Nations International Police Task Force
UNMAS	United Nations Mine Action Service
UNMIK	United Nations Mission in Kosovo
UNRISD	United Nations Research Institute for Social Development
UNRWA	United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East
UNSAS	United Nations Standby Arrangements System
UNSCOM	United Nations Special Commission
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organisation
UPU	Universal Postal Union
VBTB	Van Beleidsbegroting tot Beleidsverantwoording
VMDO	Voorlichting and Meningsverschillen Duurzame Ontwikkeling
VMP	Vakbondsfinancieringsprogramma
VN	Verenigde Naties
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VNO/NCW	Vereniging Nederlandse Ondernemers/Nederlands Christelijke Werkgevers
VR	Veiligheidsraad
WEU	West-Europese Unie
WFP	World Food Programme
WHO	World Health Organisation
WIPO	World Intellectual Property Organization
WMO	Wereld Meteorologische Organisatie
WSSD	World Summit Sustainable Development
WTO	World Trade Organisation
WWC	World Water Council
WWF	World Water Forum